

**” SAK-ajan toteutuminen on tärkeää, jotta toiminnasta tulee
suunnitelmallista.”**

Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia SAK-ajasta

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeenlinnan korkeakoulukeskus, sosionomikoulutus

kevät, 2020

Jenni Aalto

Sosionomikoulutus
Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Tekijä	Jenni Aalto	Vuosi 2020
Työn nimi	”SAK-ajan toteutuminen on tärkeää, jotta toiminnasta tulee suunnitelmallista.” – Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia SAK-ajasta	
Työn ohjaaja	Mikko Romppanen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyössä selvitettiin millaisista toiminnoista varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aika eli suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan sisältö koostuu. Sisältöä tarkasteltiin varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksien ja kokemusten kautta. Lisäksi haluttiin selvittää, miten SAK-aika yksikössä toteutuu, minkälainen merkitys SAK-ajalla on sekä miten sen käytänteitä voisi kehittää, jotta se palvelisi tarkoitustaan paremmin. Tavoitteena oli tehdä SAK-ajan sisältö näkyväksi. Tutkimuksen työelämäyhteytenä toimi Pilke päiväkoti Etelä-Suomessa.

Tietoperustassa tarkasteltiin varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa erityisesti varhaiskasvatuksen opettajien osalta sekä avattiin opettajille kuuluvaa suunnittelu-, arviointi- ja -kehittämisaikaa. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin sähköisellä Webropol-kyselyllä, johon osallistui seitsemän varhaiskasvatuksen opettajaa. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tutkimustulosten mukaan SAK-ajan sisältöön vaikutti merkittävästi se, miten sitä käytännössä toteutetaan. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat SAK-ajan tärkeäksi työvälineeksi tavoitteellisen ja suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen varmistamisessa. SAK-aika sisälsi erilaisia työskentelytapoja, jotka perustuvat lasten tarpeisiin ja mielenkiinnonkohteisiin sekä osin opettajien omiin mieltymyksiin. SAK-ajan käytänteitä toivottiin kehitettävän varsinkin pedagogisten raamien ja toimintojen näkyvyyden osalta.

Avainsanat Varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen opettaja, SAK-aika

Sivut 35 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Degree programme in Social Services
Hämeenlinna University Center

Author	Jenni Aalto	Year 2020
Subject	Early childhood education teachers' experiences of the PED-time	
Supervisor	Mikko Romppanen	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to examine early childhood education teachers' PED-time (Planning, Evaluation and Development). In addition, the aim was to explore the early childhood education teachers' thoughts and views on how the PED-time works in practice, what it includes and how it could be improved. The thesis was carried out in cooperation with Pilke daycare centre in Southern Finland.

The theoretical background deals with theory of early childhood education, early childhood pedagogy and specially planning, evaluation and development time. The PED-time was explored by the views of content, policy and development. The thesis was a qualitative study and the research material was collected by thematic inquiry, which involved seven early childhood education teachers. The data were analyzed by thematizing.

According the results, the early childhood education teachers saw that PED-time is an important means of ensuring goal-directed and pre-planned early childhood education. The PED-time consists of various working practices, which stem for the children's needs and interests and the teachers' personal preferences. The development ideas were related to pedagogy and the visibility of PED-time.

Keywords Early childhood education, early childhood education teacher, PED-time

Pages 35 pages including appendices 2 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	VARHAISKASVATUS – KASVATUSTA, HOITOA JA OPETUSTA.....	2
2.1	Varhaiskasvatusta ohjaavat velvoitteet	2
2.2	Varhaiskasvatuksen tavoitteet	2
2.3	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	3
3	VARHAISKASVATUKSEN KASVATTAJAT.....	4
3.1	Varhaiskasvatuksen opettaja	4
3.2	Siirtymäsäädökset henkilöstörakenteesta	5
4	VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA	5
4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	6
4.2	Varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen vastuu	6
5	VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJAN SAK-AIKA	7
5.1	Suunnittelu, arviointi ja kehittäminen	8
5.2	Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset	9
6	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	10
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	12
7.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys.....	12
7.2	Tutkimusmenetelmien kuvaus	13
7.2.1	Kysely varhaiskasvattajille aineistonhankintamenetelmänä	13
7.2.2	Aineiston analyysi teemoittelulla	14
7.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	15
8	TULOKSET	16
8.1	SAK-ajan käytänteet	16
8.2	SAK-ajan toiminnot	20
8.3	SAK-ajan merkitys.....	22
8.4	SAK-ajan kehittäminen.....	23
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	25
10	POHDINTA.....	29
	LÄHTEET	31

Liitteet

Liite 1	Kysely
Liite 2	Kyselyn saatekirje

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jotka pohjautuvat varhaiskasvatustalakiin, määrittelevät varhaiskasvatuksen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi, erityisesti pedagogiikkaa painottavaksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi. Varhaiskasvatuksen opettajilla on kokonaisvastuu päiväkotien lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. (Pakanen, 2019, s. 5)

Varhaiskasvatuksen opettajan suunnitteluajasta on käytetty toukokuusta 2018 lähtien lyhennettä SAK-aika. Lyhenne tulee sanoista suunnittelu, arviointi ja kehittäminen. Aika on 13 % (=n. 5 h) opettajan säännöllisestä työajasta. Aika on tarkoitettu käytettäväksi lapsiryhmän ulkopuoliseen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustyön suunnitteluun, arviointi- ja kehittämistehtäviin sekä esiopetus (leops) - ja varhaiskasvatussuunnitelmien (vasu) laatimiseen. (Lastarit ry, 2018)

Opinnäytetyön aiheena on tarkastella varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia SAK-ajasta. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia yksityisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan toimintatapoja ja sisältöä. Tavoitteena on selvittää, miten SAK-aika toteutuu, millaisista toiminnoista SAK-aika koostuu ja miten SAK-ajan käytänteitä voisi kehittää. Opinnäytetyön työelämäyhteytenä on Pilke päiväkotit Etelä-Suomessa.

Työn aihe valikoitui omista kokemuksistani varhaiskasvatuksen opettajana sekä päiväkodin johtajan aloitteesta saada yksikön varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aika sisällöltään näkyvämmäksi. Opinnäytetyön avulla saadaan selville opettajien omia näkemyksiä ja kokemuksia SAK-ajasta. Lisäksi tulosten avulla on mahdollista hahmottaa myös SAK-ajan merkitystä tilaajayksikön lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelulle ja toiminnan rakentumiselle. Työssä perehdytään yksityisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajien työtapoihin ja SAK-ajan sisältöön. Tutkimus on laadullinen, ja aineistonkeruu toteutettiin Webropol-kyselylomakkeella. Kyselyyn vastasi seitsemän varhaiskasvattajaa. Aineisto analysoitiin teemoittelulla.

Opinnäytetyön teoria pohjaa varhaiskasvatusta koskevaan kirjallisuuteen, josta nostan työssäni esille tärkeimmät käsitteet, pitäen työn keskipisteenä tutkimustehtävän. Raportissa esittelen aluksi varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan ja SAK-aikaan liittyvää teoriaa, minkä jälkeen esittelen tutkimuksen toteutuksen ja tutkimusmenetelmät sekä tulokset. Lopuksi pohdin tutkimusprosessia. Pohdinnassa esitän omia ajatuksia tutkimusprosessista sekä peilaan opinnäytetyön tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin. Lopuksi arvioin työn hyödyllisyyttä, mahdollisia kehittämisideoita ja jatkotutkimusaiheita.

2 VARHAISKASVATUS – KASVATUSTA, HOITOA JA OPETUSTA

Varhaiskasvatustalaki (540/2018 § 2) määrittää varhaiskasvatuksen lapsen kasvun, kehityksen ja hoidon kokonaisuudeksi. Toiminnan tulee olla suunnitelmallista, tavoitteellista ja pedagogiikkaan painottuvaa. Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävänä on yhteistyössä huoltajien kanssa edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksella on merkitys myös lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämässä sekä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Lisäksi lasten osallisuus ja aktiivinen toimijuus yhteiskunnassa vahvistuvat varhaiskasvatuksessa saatujen tietojen ja taitojen kautta. Varhaiskasvatus tukee myös huoltajia kasvatustyössä sekä antaa mahdollisuuden työelämään osallistumiseen tai opiskeluun. (OPH, 2018, s. 14)

2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat velvoitteet

Varhaiskasvatusta ohjaavat monet lait ja asetukset. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat Suomen perustuslaki, varhaiskasvatustalaki (540/2018), päivähoiton asetus ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH, 2018). Myös säännökset sosiaalihuollosta, hallintolaki sekä laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta ohjaavat varhaiskasvatusta. Omalta osaltaan varhaiskasvatusta velvoittavat ja ohjaavat samoin yhdenvertaisuustalaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet. Tavoitteet ohjaavat perusteiden ja paikallisten sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista, toteuttamista ja arviointia. (Peda, 2017)

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien pohjalta. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat kuntia velvoittavia ja ne voidaan tehdä kunnan kaikkia toimintamuotoja koskevaksi tai erikseen jokaiselle toimintamuodolle omansa. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan määrittelemään, ohjaamaan ja tukemaan paikallisesti järjestettävää varhaiskasvatusta. Suunnitelmassa tulee huomioida paikalliset erityispiirteet, pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatuksen arvioinnin ja kehittämistyön tulokset. Paikallisia suunnitelmia voidaan tarkentaa vastaamaan kunkin kunnan tarpeita, mutta vain siten, etteivät ne sulje pois mitään varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden tavoitteita tai sisältöä. (OPH, 2018, s. 8)

2.2 Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Varhaiskasvatustalassa (540/2018) säädetään varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista, jotka ohjaavat perusteiden ja paikallisen sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia. Lain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen koko-

naisvaltaista kasvua, terveyttä ja kehitystä iän ja kehityksen vaatimalla tasolla sekä edistää myös elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Tavoitteisiin kuuluu leikin ja pedagogisen toiminnan mahdollistaminen sekä niiden kautta myönteisten oppimiskokemusten tarjoaminen. Varhaiskasvatuksessa on varmistettava turvallinen ja kaikin puolin terveellinen ja pysyvä varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsella on yhdenvertaiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet kasvaa ja kehittyä. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 3)

Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu myös lapsen osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksen tulee mahdollistaa tasapainoista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaa kasvatustyötä yhdessä lapsen vanhemman tai huoltajan kanssa. Huoltajien tulee saada tietoa varhaiskasvatuksen tavoitteista sekä toiminnasta ja heillä on oltava mahdollisuus vaikuttaa niin lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin kuin varhaiskasvatustyöskönnön suunnitteluun ja arviointiin. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 3)

2.3 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen keskeiset lait ovat varhaiskasvatuslaki, sitä täydentävät päivähoitoasetus, varhaiskasvatussuunnitelmien valtakunnalliset perusteet ja sosiaalihuollon lainsäädäntö. Varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaavat kunnat, jotka voivat järjestää varhaiskasvatusta monin eri tavoin, kuten järjestämällä itse palvelut, tekemällä sopimuksen toisen kunnan tai kuntien kanssa, kuntayhtymän, hankkien palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 1)

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatus katsotaan ennen kaikkea lapsen oikeudeksi ja suunniteltaessa ja järjestettäessä varhaiskasvatuspalveluja, on kuntien otettava huomioon lapsen edun mukaisuus, sillä riippumatta asuinpaikasta, on lapsella oikeus pedagogisesti tavoitteelliseen ja suunnitelmalliseen varhaiskasvatukseen. Tämä koskee myös tilapäisesti kunnassa oleskelevia sekä eri kulttuuri- ja kielitaustaisia pakolaisia ja maahanmuuttajia, joiden oleskelu ja asuinpaikka ei ole vielä selvillä. Varhaiskasvatuspaikkaa lapsilleen hakevia vanhempia on kohdeltava yhdenvertaisesti. (Heinonen ym., 2016, ss. 32–34)

Varhaiskasvatusta voidaan järjestää eri toimintamuodoin, joita ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta. Jokaisella toimintamuodolla on omat erityispiirteensä ja tärkeää onkin, että jokaiselle lapselle järjestyy varhaiskasvatuksesta juuri sellainen paikka, joka vastaa lapsen tarpeita. Varhaiskasvatuksen kaikkia toimintamuotoja ohjaavat varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden tavoitteet. Yleisin toimintamuoto on päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus. Päiväkodeissa toimitaan ryhmissä ja ryhmät voidaan muo-

dostaa monin eri tavoin esimerkiksi iän, sisarussuhteiden tai tuen tarpeiden mukaan. Päiväkotien laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara on henkilöstön moniammatillisuus, jossa kaikkien tehtävät, vastuut ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisesti. (OPH, 2019, ss. 17–19)

3 VARHAISKASVATUKSEN KASVATTAJAT

Kupilan (2017) mukaan varhaiskasvatuksessa työskenteleviä ammattilaisia kutsutaan yhteisnimityksenä kasvatusvastuullisiksi. Kasvatusvastuulliset koostuvat monista eri ammattien ja ammattinimikkeiden omaavista, joilla kaikilla on omat kasvatus-, hoito- ja opetustehtävänsä. Varhaiskasvatuksen ammattiryhmien moninainen kirjo luo lapsia parhaiten tukevan yhteisön. Tiimityön merkitys niin lapsiryhmien kasvatusvastuullisten kuin koko yhteisön välillä luovat ammatillisen otteen tehtävään kasvatustyöhön. Tiedon, ymmärryksen ja asiantuntijuuden jakaminen on tärkeää, sillä varhaiskasvatuksen työyhteisö muotoutuu jäsentensä kehittymisprosessien mukana ja kehittyy yhteisöllisen oppimisen prosessissa syntyneiden ideoiden, ajatusten ja tuotteiden hyödyntämisessä. Arjen kokemusten yhteinen oppiminen sekä ongelmatilanteiden purkaminen yhdessä edelleen edistävät toiminnan kehittämistä ja muuttamista. Oppiminen on yksilöllinen ja samalla myös yhteisöllinen elinikäinen prosessi. (Kupila, 2017, s. 301–303)

3.1 Varhaiskasvatuksen opettaja

Lastentarhanopettajia kutsutaan nykyään varhaiskasvatuksen opettajiksi. Varhaiskasvatuksen opettaja toimii varhaiskasvatuksen pedagogisena asiantuntijana lasten opetuksen, kasvatuksen ja hoidon suhteen. Opettajan työhön kuuluu pedagogisen työn suunnittelu, arviointi ja kehittäminen. (Mahkonen, 2018, ss. 83–86)

Varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuusvaatimuksista säädetään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia määrittelevässä laissa. Lain 7 §:n mukaan varhaiskasvatuksen opettajana voi toimia henkilö, kenellä on vähintään kasvatustieteen kandidaatin tutkinto ja siihen sisältyvä varhaiskasvatuksen opettajan koulutus tai sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto, johon sisältyy varhaiskasvatuksen erikoistumisopinnot 60 opintopistettä. Näiden lisäksi myös henkilö, joka on ennen uuden varhaiskasvatuslain voimaantuloa suorittanut opintoasteen sosiaali- tai terveydenhuoltoalan ammatillisen tutkinnon tai muun kelpoisuuden tuottaneen tutkinnon, voi toimia opettajana varhaiskasvatuksessa. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005.)

3.2 Siirtymäsäädökset henkilöstörakenteesta

Varhaiskasvatuksen laatua vahvistetaan selkiyttämällä tehtävänimikkeitä ja nostamalla koulutustasoa. Tulevaisuudessa varhaiskasvatuksessa työskentelee kasvatusvastuullisina varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja sekä lastenhoitajia. Uuden lain tullessa voimaan opettajien, lastenhoitajien sekä johtajien kelpoisuudet säilyvät silti nykyisiin tehtäviin. Periaate koskee myös niitä henkilöitä, jotka opiskelevat tai on jo hyväksytty opiskelemaan alaa. Opiskelemaan hyväksytyn tulee suorittaa opinnot loppuun viimeistään 31.7.2023. (Varhaiskasvatustilastilasto 540/2018 §75)

Päiväkodin henkilöstöstä vuoteen 2030 mennessä vähintään kolmanneksella tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus ja muilla vähintään lastenhoitajan kelpoisuus. Henkilöstörakennetta koskeva muutos tulee voimaan 1.1.2030. (Varhaiskasvatustilastilasto 540/2018 §75) Muutos on päiväkotikohtainen, joten työnantajalla on mahdollisuus myös jatkossa käyttää ryhmätasolla tarkoituksenmukaiseksi katsomaansa henkilöstörakennetta. Varhaiskasvatustilastilaston mukaan osaava henkilöstö on yksi varhaiskasvatuksen laatutekijöistä. Tämän takia on tärkeää huolehtia, että henkilöstön kelpoisuusvaatimukset täyttyvät. Tärkeää on myös pysyvyyden tavoittelemineen, mutta kelpoisuusvaatimukset täyttävien mahdollisen vähyyden vuoksi, on laissa annettu mahdollisuus tilapäiseen poikkeamiseen. Tehtävään voidaan näin ollen palkata myös sellainen henkilö, jonka suoritetut opinnot riittävät kattamaan tehtävän edellyttämän tietotaidon. Tämä voidaan tehdä enintään vuodeksi kerrallaan, jonka jälkeen paikka on laitettava uudelleen hakuun. (Wessman, 2018)

4 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan pedagogiikalla tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Toiminta on ammattihenkilöstön toteuttamaa ja ammatillisesti johdettua. Käytännössä pedagogiikan tulee näkyä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. (OPH, 2018, s. 22)

Varhaiskasvatus on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, joka toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Käytännön toiminnassa käsitteet nivoutuvat yhteen ja näin ollen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi kokonaisvaltainen lähestymistapa on mahdollista. (OPH, 2018, ss. 22–23)

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu lasten oppimisen, hyvinvoinnin ja laaja-alaisen osaamisen kokonaisvaltainen edistäminen. Lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa huomioidaan pedagogisuuden toteutuminen. Varhaispedagogisessa toiminnassa yhdistyy lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessäideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta. (OPH, 2018, s. 36)

Arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat luovat tavoitteellisen toiminnan perustan. Toiminnan suunnittelun lähtökohtana tulee olla lapsista lähtevät mielenkiinnon kohteet, tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä merkitykselliset asiat. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Toiminnan suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen tekevät toiminnasta pedagogisesti laadukasta. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua. (OPH, 2018, s. 37)

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, henkilöstörakenne ja muut mahdolliset ominaispiirteet tulee tavoitteita tarkennettaessa ottaa huomioon. Lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia ovat paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Toimintaa toteutetaan siten, että jokainen lapsi voi edetä oppimisessaan niin, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo. (OPH, 2018, s. 37)

4.2 Varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen vastuu

Pedagogiikan merkitystä ja varhaiskasvatuksen opettajien pedagogista vastuuta korostetaan varhaiskasvatuslaissa. Lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteuttamisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä kokonaisvastuu on varhaiskasvatuksen opettajalla. (OPH, 2018, s. 18) Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa myös lapsiryhmänsä varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta sekä niiden arvioinnista ja tarkastamisesta vähintään kerran vuodessa tai useammin lapsen tarpeen sitä vaatiessa. (OAJ, 2019)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan varhaiskasvatuksen toteuttamisen tavoitteita, joiden avulla lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia voidaan tukea. Tavoitteiden asettaminen kuuluu opettajan pedagogiseen vastuuseen. Vasuun kirjataan myös toimenpiteet asetettujen tavoitteiden toteuttamiselle. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee huomioida vasua laatiessa myös mahdolliset näkemykselliset ja kasvatukselliset periaatteet. Vasuun kirjattavat tavoitteet pitää pystyä perustelemaan eli selventämään miksi jotain tehdään. Varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioi-

taessa arvioidaan erityisesti toiminnan järjestelyitä ja pedagogiikan toteutumista. (Varhaista Aikaa, 2018)

Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan myös yhdessä muiden varhaiskasvatuksen kasvatustavustajien kanssa. Opettajan kuuluu osata perustella pedagogisesti toiminta, miksi asioita tehdään ja perusteluiden pitää liittyä vasuun. Varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvaan ja pedagogiseen vastuuseen kuuluu myös toiminnan tavoitteellisuuden ymmärtäminen. On huomioitava lasten yksilölliset tavoitteet, ryhmän tavoitteet sekä vasun asettamat tavoitteet. Toiminnan tulee pysyä tavoitteellisena koko tiimissä. Varhaiskasvatuksen opettajan pedagogiseen vastuuseen kuuluu siten vastuu lapsista, tiimistään, toiminnasta, työstään sekä moniammatillisesta yhteistyöstä. Varhaiskasvatuksen opettajalta odotetaan taitoa suunnitella, arvioida, kehittää toimintaa. Opettajan pitää myös hyväksyä vastuu sekä vasussa asetetut tavoitteet ja sitoutua niihin. (Varhaista Aikaa, 2018)

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelemisen, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen aktiivinen työkalu. Pedagogisen dokumentoinnin perusedellytys on lapsilähtöinen näkemys. Varhaiskasvatus suunnitellaan ja toteutetaan lasten mielenkiinnon ja näkemysten kautta. Pedagoginen dokumentointi toimii varhaiskasvatuslain käytännön toteuttamisen välineenä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen mielipide ja toiveet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa varhaiskasvatusta. Yhtä tärkeää on myös huomioida vanhemmille tai muille lapsen huoltajille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen, 2018, ss. 11–16)

Yksi pedagogisen dokumentoinnin tavoitteista on toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen dokumenttien prosessoinnin myötä. Prosessia ohjaa varhaiskasvatuksen opettaja, jolla on oltava mahdollisuus paneutua taustatyöhön. Taustatyö ja pedagogiikan kehittäminen vaativat aikaa itsenäiseen ajatteluun, työyhteisön yhteiseen keskusteluun, lasten mielenkiinnon kohteiden ja näkemysten pedagogiseen tulkintaan, ryhmän toiminnan suunnitteluun, tavoitteiden ja toiminnan arviointiin sekä kasvatustajien toiminnan arviointiin ja suunnitteluun. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen, 2018, ss. 11–16)

5 VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJAN SAK-AIKA

Varhaiskasvatuksen opettajan suunnitteluajasta on käytetty toukokuusta 2018 lähtien nimeä SAK-aika. Lyhenne tarkoittaa suunnittelua, arviointia ja kehittämistä. Aika on 13 % (=n. 5 h) opettajan säännöllisestä työajasta, joka on 38 tuntia 50 minuuttia. SAK-aika on tarkoitettu käytettäväksi lapsiryhmän ulkopuoliseen varhaiskasvatukseen ja esiopetuksen kasvatustyöhön

suunnitteluun, arviointi- ja kehittämistehtäviin sekä esiopetus (leops) - ja varhaiskasvatussuunnitelmien (vasu) laatimiseen. (Lastarit ry, 2018)

SAK-aika koskee kaikkia kunnallisen ja yksityisen alan päiväkodin kelpoisuusehdot täyttäviä päiväkodin johtajia, varhaiskasvatuksen opettajia ja erityisopettajia. Lapsiryhmän ulkopuolinen aika nähtiin aiemmin keskittyvän lähinnä toiminnan suunnitteluun ja yhteistyöhön vanhempien kanssa, mutta varhaiskasvatuksen perusteiden sekä nykyisen sopimuksen myötä suunnittelun ja yhteistyön lisäksi merkityksen ovat saaneet toiminnan arviointi ja kehittäminen. Toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen katsotaan olevan korkealaatuisen varhaiskasvatuksen kulmakiviä. (OPH, 2018)

5.1 Suunnittelu, arviointi ja kehittäminen

Opettajat käyttävät ja muokkaavat käytössä olevia resursseja, rakentavat oppimisympäristöjä sekä suunnittelevat ryhmälle sopivat toiminta- ja opetusmenetelmät. Havainnoinnilla on suuri merkitys suunnittelussa. Havainnoinnin perusteella suunnitellaan toiminta vastaamaan lasten mielenkiinnon kohteita ja sitä kautta herätellään lapsissa kiinnostus oppimiseen. Hyvin suunniteltu pedagoginen toiminta antaa lähtökohdan lasten itsesäätelyn, sosiaalisten taitojen ja sosiaalisen kompetenssin kehittymiselle. (Ranta & Tilli, 2019)

Opetushallitus (2018) määrittelee päiväkodeissa arvioinnin tapahtuvan pedagogisen toiminnan tasolla. Varhaiskasvatustalaki (540/2018 § 24) määrittelee arviointia seuraavasti: ”Varhaiskasvatuksen arvioinnin on tarkoitus turvata lain tarkoituksen toteuttamista ja tukea varhaiskasvatuksen kehittämistä sekä edistää lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja tuottajan tulee näin ollen arvioida antamaansa varhaiskasvatusta ja osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin” Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista ja varhaiskasvatuksen kehittämistä. Toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Arviointi tähtää laadun edistämiseen, toiminnan vahvuuksien tunnistamiseen, kehitystarpeiden esille nostamiseen sekä toiminnan kehittämiseen. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia tehdään aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Lapsi, huoltaja ja kasvatusvastuulliset pohtivat arvioinnin yhteydessä omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut tavoitteet toiminnalle on huomioitu ja miten ne on toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Tämä on osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tuen huomioimista. (OPH, 2018, ss. 61–62)

Toiminnan lisäksi opettajan vastuulla on lapsiryhmän oppimisympäristöjen kehittäminen, jossa tulee huomioida niiden houkuttelevuus. Oppimisympäristöjen tulee houkuttaa lapsia tutkimaan, kokeilemaan ja haluaan oppia uusia asioita ja kehittymään. Ympäristöjen tulee liittyä lapsen

elämään liittyviin todellisiin aiheisiin, joiden avulla edistetään lasten omaa aktiivisuutta. Varsinkin pienten lasten toiminta tapahtuu heidän omien kokemustensa kautta leikin aikana omaehtoisesti ja vuorovaikutteisesti. Oppimisympäristöjen kehittämisessä ja suunnittelussa tulee ottaa huomioon niiden merkityksellisyys lapselle. Myös lasten kehitystaso sekä vasun mukaisten laaja-alaisen osaamisen sekä oppimisen alueet tulee huomioida. (Ranta, Tilli, & Kettumäki, 2019)

Päiväkodin johtajalla on vastuu siitä, että päiväkodin toiminnassa toteutuvat varhaiskasvatuslain pedagogiset tavoitteet sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoitteet. Päiväkodin johtajan vastuulla on päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen. Se edellyttää varhaiskasvatuksen tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä eli pedagogista johtamista. Esimiehen vastuisiin kuuluu myös varata varhaiskasvatuksen opettajalle riittävästi suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisaikaa. (OAJ, 2019)

5.2 Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaikamääräykset

Varhaiskasvatuksen opettajien työaikaa koskevista erityismääräyksistä on sovittu virka- ja työehtosopimuksissa. Tämän tarkoituksena on turvata opetustyöhön tarvittava suunnittelu-, arviointi ja kehittämistyöaika eli SAK-aika. Ajalla tarkoitetaan lapsiryhmän ulkopuolista työtä. Varhaiskasvatuksen suunnittelu, arviointi, kehittäminen ja toteuttaminen kuuluvat päiväkodin johtajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtehtäviin. Uuden varhaiskasvatuslain myötä pedagogisen suunnittelun sekä arviointi- ja kehittämistehtävien määrä on lisäätynyt. (OAJ, 2019)

Työaikamääräykset on huomioitu yksityisiä päiväkoteja koskevissa työehtosopimuksissa kunnan sopimusta vastaaviksi. SAK-aikaa koskevan sopimusmääräyksen sanamuoto poikkeaa jonkin verran kunnan sopimuksesta, mutta määräyksen tarkoituksena on taata riittävä aika varhaiskasvatuslain velvoittamiin suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistehtäviin samalla tavalla kaikkien sopimusalojen työtehtävissä. (OAJ, 2019)

Opinnäytetyöntilaajana toimi yksityinen Pilke päiväkotit Etelä-Suomesta. Heidän linjauksensa varhaiskasvatuksen opettajien SAK-ajasta on seuraava: 13 % (n.5 h) viikossa käytetään vanhempainiltoihin, vanhempien tapaamisiin, toiminnan yhteiseen suunnitteluun, toiminnan muuhun suunnitteluun ja valmisteluun sekä kotikäynteihin. SAK-aikaa käytetään yksilötyönä sekä osaltaan tiimi- ja asiantuntijayhteistyönä varhaiskasvatuslain säädäntö ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet huomioiden. Osa työajasta voidaan myös käyttää esimiehen tarkempien ohjeiden mukaisesti työpaikan ulkopuolella. (Pilke päiväkodit, n.d.)

Suunnittelu-aika tulee ajatella varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Lasten havainnointiin käytetään noin kaksi tuntia viikossa. Havainnointiin

liittyvät myös dokumentointi, lasten varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaaminen sekä oppimisympäristöjen muokkaaminen yhdessä lasten ja tiimin kanssa. (Pilke päiväkodit, n.d.)

Yksi tunti viikossa kuuluu tiimikokoukseen, jossa varhaiskasvatuksen opettaja jakaa havainnoinnista ja dokumentoinnista saadun tiedon tiimille. Opettajan vastuulla on pitää pedagoginen punainen lanka käsissään esimerkiksi tukemalla tiimin sisäisiä eri tahdissa eteneviä projekteja, ryhmän toimintaa, lasten varhaiskasvatussuunnitelmien ajoittumista, havainnointia, arviointia sekä huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Ryhmän ulkopuoliseen SAK-aikaan on varattu toteutettavaksi kaksi tuntia viikossa. Aika pitää sisällään kertyneen materiaalin pedagogisen tarkastelun, ja sen pohjalta toiminnan eteenpäin suunnittelun sekä näkyväksi tekemisen, esimerkkinä kuukausikirjeet, blogit, kasvunkansiot, ryhmävasut sekä tiedottamisen. VASU-keskustelut kuuluvat myös tähän kahteen tuntiin, joten ne pyritään pitämään SAK-ajan puitteissa. (Pilke päiväkodit, n.d.)

SAK-aika on ollut paljon esillä ja sitä kohtaan nousee kysymyksiä. Keskustelua käydään edelleen puolesta ja vastaan. Ihmetystä on ainakin herättänyt kysymykset siitä, miksi aikaa on lisätty, mutta resursseja sen toteuttamiseen käytännön tasolla ei ole tai ne ovat vähäisiä. Varhaiskasvatusta korostama suunnittelu ja keskustelut SAK-ajan tarpeellisuudesta kertovat mitä suunnitelmallinen ja pedagoginen toiminta varhaiskasvatuksessa vaativat. Suunnittelu on laadukkaan toiminnan edellytys ja siten tärkeä osa opettajan ammatillisuutta. Varhaiskasvatuksen tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden merkityksen ymmärrys, tietoisuus varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvasta edellyttävät päiväkodin yhteistä keskustelua sekä ymmärryksen luomista. Saavuttamalla tämän, on SAK-ajan merkityksen avaaminen helpompaa. (Ranta & Tilli, 2019)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Milla Lemmetyisen pro gradu -tutkielmassa selvitettiin varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä suunnittelusta ja työpaikalla tapahtuvasta suunnitteluajasta. Lemmetyinen tutki, miten varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät suunnitteluajansa ja minkälainen merkitys suunnittelulla pedagogiselle toiminnalle on. Tutkimuksessa oli laadullinen lähestymistapa ja tutkimuksen pohjana toimi erään kaupungin uudistus siirtää suunnittelu-aikaa kokonaan työpaikalle syksyllä 2017. Tulosten mukaan työpaikalla toteutettavaan suunnittelu-aikaan erilaisia vahvuuksia ja heikkouksia, jotka vaikuttavat niin itse suunnitteluun kuin työhyvinvointiin ja -motivaatioon. Tutkimuksen varhaiskasvatuksen opettajien mukaan suunnittelu on olennainen osa heidän työtään. (Lemmetyinen, 2019, ss. 2, 68–70)

Vanessa Jokisen pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien käsityksiä lastentarhanopettajan pedagogisesta vastuusta. Tutkimus selvitti, miten pedagogisen vastuun koetaan toteutuvan käytännössä sekä sitä, miten se kehittyy osana lastentarhanopettajan asiantuntijuutta. Keskiössä oli siis lastentarhanopettajan pedagoginen vastuu, johon kuuluu oppimis- ja kasvuympäristöjen luominen sekä toiminnan suunnittelu ja erilaisten asioiden kirjaaminen. Tutkimuksen tulosten mukaan lastentarhanopettajien pedagogiseen vastuuseen liittyy erityisesti suunnitteluosaaminen sekä lasten ikä- ja kehitystason tunteminen ja huomioiminen lapsiryhmän toiminnassa. (Jokinen, 2012, ss. 22–25, 53–55, 68–70)

Saara Mattilan sosionomiopintoihin kuuluneessa AMK- opinnäytetyössä tarkasteltiin varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajasta ja -tehtävistä (SAK). Työssä kuvattiin varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä SAK-työajan uudistuksesta sekä ajan merkityksestä ja tehtävästä varhaiskasvatuksessa. Tulosten mukaan SAK-ajan koettiin opettajien ja työyhteisön arvostamaksi työajaksi, jolla nähtiin olevan merkitystä niin oman työn ja kuin varhaiskasvatuksen laadunkin kannalta. Opinnäytetyössä keskityttiin SAK-ajan sisällöllisiin painoituksiin. Mattilan tutkimuksessa varhaiskasvatuksen opettajat kokivat SAK-työajan varhaiskasvatuksen laatua parantavana tekijänä. Tulosten mukaan SAK-työaika merkitsi varhaiskasvatuksen opettajille kokemusta siitä, että työtä saattoi tehdä paremmin ja mielekkäämmin, joten sillä oli suora vaikutus omaan työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Mattilan tutkimuksesta kävi ilmi, että varhaiskasvatuksen opettajat toivoivat esimerkiksi päiväkodin yhteistä keskustelua SAK-työajan linjauksista ja merkityksestä yhtenä kehittämiskohteena. Samoin tutkimuksen mukaan työrauha, henkilöstöresurssit sekä välineiden riittävyys askarruttivat varhaiskasvatuksen opettajia ja niihin toivottiin kehittämistä. (Mattila, 2019, ss. 2, 9, 14, 31–32)

Juulia Pääkkönen (2020) tutkii AMK opinnäytetyössään SAK-ajan laadullista sisältöä. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa SAK-ajan sisällöstä sekä laadusta. Opinnäytetyön tarkoitus oli kehittää Hämeenlinnassa käytettävän SAK-ajan sisältöä entisestään sekä tuotetun tiedon avulla vaikuttaa sen laatuun. Tutkimuksessa oli laadullinen lähestymistapa ja aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla. Tulosten mukaan SAK-ajan sisällössä ja käytössä ilmeni paljon eroja. Esille nousi esimerkiksi SAK-aikaan vaikuttavat toimintavuoden erilaiset toiminnot. Esimerkiksi vasujen tekemisen aikaan käytettiin SAK- aikaa paljon niiden kirjaamiseen sekä valmistautumiseen. Tulosten mukaan SAK-aikaa käytettiin pääosin yksin, mutta yhteissuunnitteluajankin katsottiin olevan hyödyllinen. Kehittämiskohteiksi nousi esimerkiksi työskentelytilojen rajaaminen ja varaaminen selkeästi SAK-aikaa varten. (Pääkkönen, 2020, ss. 1, 19–24)

Edellä esitetyissä aihepiirin aiemmissa tutkimuksissa selvitettiin nimenomaan varhaiskasvattajien SAK-aikaa lukuun ottamatta Vanessa Jokisen

tutkielmaa, jossa keskityttiin enemmän varhaiskasvatuksen opettajan pedagogiseen vastuuseen, jota Jokinen selvitti lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien näkökulmista. Pidän Jokisen tutkimusta kuitenkin tärkeänä, sillä omaan tutkimukseeni sisältyy myös näkökulma varhaiskasvatuksen opettajan vastuusta. Tutkimuksessani haastattelin varhaiskasvatuksen opettajia eli rajaan lastenhoitajat tutkimustehtävän ulkopuolelle. Mielestäni oli tärkeää sisällyttää mukaan ainoastaan varhaiskasvatuksen opettajat, sillä haluan tutkimuksessani keskittyä nimenomaan opettajien kokemuksiin SAK-ajasta.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusprosessi muodostuu monista eri vaiheista. Ne kietoutuvat toisiinsa monin eri tavoin tutkimuksen aikana. Tärkeimmät päätökset tutkimusprosessissa tehdään idean ja sitoutumisen kohdalla. On myös hyvä muistaa, että tutkittaessa ihmisiä laadullisin menetelmin, voidaan tutkimusprosessin alussa tehtyjä ratkaisuja täsmentää tai muuttaa. Tähän vaikuttaa tutkimuksen ennakoimattomuus, lopputulosta ei voi etukäteen aavistaa. Tutkimuksen perustana ovat tutkimustehtävä ja sitä täsmentävät tutkimuskysymykset. Näiden huolellinen rajaus takaa tutkimuksen tulosten merkityksellisyyden ja luotettavuuden. (Vilkkä, 2015. ss. 56–60)

7.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on tarkastella varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia SAK-ajasta. Tarkoituksena on selvittää, miten opettajien SAK-aika toteutuu, millaisista toiminnoista se koostuu ja minäkäläisen merkityksen SAK-aika saa varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksissa. Lisäksi halutaan selvittää, miten SAK-ajan toimintatapoja voisi kehittää, jotta SAK-aika tukisi paremmin tarkoitustaan. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa SAK-ajan sisällöstä ja tuoda varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset näkyväksi.

Tutkimuskysymyksen muotoilussa tärkeää on, että tutkija tuntee kohde-ryhmän, sillä ihmisten kokemukset ja käsitykset ovat kulttuurisidonnaisia ja tilannekohtaisia. Pystyäkseen ymmärtämään ja tulkitsemaan kohde-ryhmää, tulee tutkijan tuntee toimintaympäristö, jossa ihminen kokee ja muodostaa käsityksiään. (Vilkkä, 2015, s. 130)

Tutkimuskysymykset ovat:

- Mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat SAK-ajastaan?
- Mitä toimintoja SAK-aika sisältää?
- Miten SAK-ajan käytänteitä voisi kehittää?

Tutkimuskysymyksiä avulla saan kokonaiskuvaa SAK-ajasta varhaiskasvatuksen opettajien kokemana. Tarkat kysymykset auttavat rajaamaan tutkimuksen aihetta, tuottavat sisältöä teemoihin, joiden mukaan kysymykset sekä tämän tutkimuksen runko on rakennettu.

7.2 Tutkimusmenetelmien kuvaus

Opinnäytetyö on tutkimuspainotteinen ja toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen avulla tarkastellaan erilaisia merkityksiä. Minkälaisia merkityksiä tietyt asia ja kokemukset saavat tiettyjen ihmisten keskuudessa. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tavoittaa ihmisten kokemukset koetusta todellisuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa nousee esille se, millaisia kokemuksia tutkitaan ja minkälaisia merkityksiä ihmiset omille kokemuksilleen antavat. Hahmottaakseen tämän, tulee täsmentää, tutkitaanko kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. (Vilka, 2015, s. 118)

Seuraavaksi esittelen tarkemmin valittua aineistonkeruumenetelmää, joka toteutettiin Webropol-kyselyllä sekä teemoittelua, jonka avulla saatu aineisto analysoitiin.

7.2.1 Kysely varhaiskasvattajille aineistonhankintamenetelmänä

Laadullisen tutkimuksen yksi yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä on kysely. Haluttaessa tutkia erilaisia aikoja käyttäytyä jollain tavalla, on kysymiseen perustuva aineistonkeruumenetelmä kaikkein soveliaim. Laadullisen tutkimusmenetelmän ja aineiston keräämisen tavoite on aineiston sisällöllinen laajuus ei niinkään aineiston määrä kappaleina. Halutessamme saada selville, mitä ihminen ajattelee jostain tietystä asiasta, saamme vastauksen selville kysymällä. Kyselyssä tietyin kriteerein valittu joukko vastaa samoihin kysymyksiin. Kysely voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Kyselyn toteuttamistapaan, sisältöön ja vastaajien valintaan vaikuttaa se, mitä tutkimuksella halutaan selvittää. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 83; Vilka, 2015, s. 129)

Mikäli tutkijalla on selvitettävänä täsmällisesti valittu kohderyhmä, tehokkainta on laatia etukäteen kysymykset ja pysytellä tarkasti niissä. Strukturoitu kysely toteutetaan yleensä kirjallisena joko paperiversiona tai sitten erilaisia Internet -pohjaisia kyselyohjelmia käyttäen. Kysymyksen tyyli voi olla joko suljettu tai avoin, jolloin vastaaja vastaa haluamallaan tavalla omien kokemustensa pohjalta. Kyselyssä on tärkeää myös keskittyä jokaisessa kysymyksessä vain yhteen asiaan, jotta kysymykset ovat selkeitä ja niihin on helppo vastata. Kysymysten asettelussa tietynlainen järjestys ja johdonmukaisuus ovat tärkeitä, jotta saatua aineistoa on helpompi analysoida. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 72–78)

7.2.2 Aineiston analyysi teemoittelulla

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä voidaan pitää sisällönanalyysia. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan nähtyjen, kuultujen ja kirjoitettujen sisältöjen analysoimista. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 91) Aineiston analyysi tarkoittaa uuden tiedon tuottamista tutkittavana olevasta aiheesta. Analyysin tarkoitus on sekä selkeyttää että tiivistää olemassa oleva aineisto. Analyysissä aineisto tulee pilkkoa pienempiin osiin, yhdistellä sekä koota kokonaisuudeksi. Analysoinnin tavoitteena on löytää aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiin. Analysointi tapahtuu subjektiivisen otteen kautta, sillä tutkija tarkastelee vastauksia omaan ajatteluunsa sekä jo olemassa olevaan tutkimustietoon rinnastaen. Tutkimusaineiston pohjalta sekä aiempiin tutkimustuloksiin verraten, tutkija pohtii ja tekee johtopäätöksiä liittyen omaan tutkimukseensa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006a)

Teemoittelussa aineistosta pyritään muodostamaan yleistyksiä. Yleistys tarkoittaa, että aineistoon tutustumalla, nostetaan siitä esiin tutkimusongelman kannalta keskeiset aiheet, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin eli tutkimuksen kannalta keskeiset aiheet muodostetaan tavallisimmin aineistolähtöisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että tekstimuotoisesta aineistosta etsitään vastauksia yhdistäviä tekijöitä. Joskus teemat muistuttavat aineistonhankinnassa käytettyjä teemoja ja joskus aineistosta saattaa löytyä myös uusia teemoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006b)

Koodauksessa merkitään aineistoon tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita. Koodauksella aineisto pyritään selkeyttämään. Aineistoon tehdään tutkimuksen kannalta jäsenteleviä merkintöjä, käyttäen apuna esimerkiksi värejä. Värikoodit helpottavat tekstin analysointia, sillä niiden avulla on helppo tunnistaa tietyt samoja aiheita käsittelevät kohdat. Koodatessa voidaan keskittyä yksittäisiin sanoihin, lauseisiin tai jopa pidempiin tekstiosioihin. Koodauksen avulla selkiytetään aineiston sisältöä ja saadaan selville tutkimustehtävän kannalta oleelliset aiheet. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006b)

Opinnäytetyöni aineistonhankinta toteutettiin sähköisellä Webropol-kyselyllä, sillä tavoitteena oli tutkia varhaiskasvatuksen opettajien omia kokemuksia SAK-ajasta. Internetkysely mahdollisti sen, että jokainen opettaja sai mahdollisuuden vastata kysymyksiin silloin, kuin itselle parhaiten sopi. Avoimet kysymykset oli jaettu kolmen eri teeman alle. Teemat muodostuivat omista kokemuksista koskien SAK-aikaa sekä pohjautuen SAK-aikaa ja varhaiskasvatusta käsittelevään teoriaan. Aineisto käytiin läpi huolellisesti ja useaan kertaan. Samankaltaisuudet merkittiin eri värein. Jokainen teema sai oman värikoodin, joiden alle kerättiin aineistosta niihin liittyvät vastauksien tekstikohdat. Koodauksen avulla aineistosta löytyi neljä eri pääteemaa, joita ovat SAK-ajan käytänteet, SAK-ajan

toiminnot, SAK-ajan merkitys sekä SAK-ajan kehittäminen. Pääteemoja sekä niihin liittyviä alateemoja esittelen tarkemmin tulosluvussa.

7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

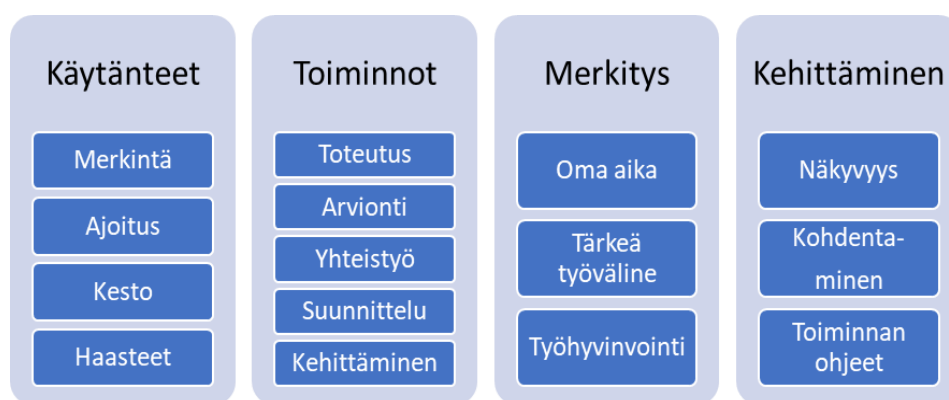
Tutkimuksen uskottavuus perustuu aina hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, kuten rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta tutkimuksen eri vaiheissa. Käytäntöihin kuuluu myös oleellisesti, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tärkeää on myös, että tutkimusryhmän asema, oikeudet, osuus, vastuut ja velvollisuudet sekä tutkimustulosten omistajuutta ja aineiston säilyttämistä koskevat kysymykset on määritelty kunnolla ja kirjattu kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. Vastuu tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta on tutkimuksen tekijällä itsellään sekä tutkimusryhmän sekä tutkimusyksikön johtajalla. (Tuomi & Sarajarvi, 2013, ss. 133–134)

Tutkimusprosessi voidaan luokitella kolmeen eri eettiseen näkökulmaan. Ensinnäkin tutkimusaihetta valitessa, tulee huomioida tutkimuksen eettinen oikeutus eli aihe tulee perustella. Tutkimusmenetelmien kohdalla eettisyys näyttäytyy aineistonkeruumenetelmien osalta. On mietittävä, sopiiko aiottu tai aiotut menetelmät tavoiteltuun tiedonhankintaan. Analyysi ja raportointivaiheessa on huomioitava, ettei tutkimukseen osallistuneiden nimiä tai muita henkilötietoja ole nähtävillä. Tutkijan on suojeltava tutkittavia mutta samaan aikaan raportoitava tutkimustulokset mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti. Tutkimusprosessia ohjaa sen läpinäkyvyys eettisten kysymysten osalta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006c)

Opinnäytetyössäni on toimittu eettisesti ja luottamuksellisesti. Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä muuttuneen Varhaiskasvatuslain tuomat muutokset lisääntyneestä SAK-ajasta, heijastuvat varhaiskasvatuksen opettajien työhön sekä koko varhaiskasvatustyöyksiköiden toimintatapoihin. Tutkimukselle on haettu ja saatu tutkimuslupa annettujen ohjeiden mukaisesti. Tutkimuksen aineistonhankinnassa on otettu huomioon osallistuneiden anonymiteetti sekä hankintamenetelmän sopivuus tutkittaessa ihmisten omiin kokemuksiin perustuvaa tietoa. Aineistonkeruu toteutettiin sähköisellä Webropol-kyselyllä, johon vastattiin nimettömänä. Kyselyyn oli mahdollista vastata vain vastaajille annetun linkin kautta, joten vastaamaan pääsi vain kohderyhmä. Aineistoa on käsitelty luottamuksellisesti sekä hävitetty asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Raportoinnissa on huolellisesti perehdytty saatuun aineistoon ja raportoitu tulokset rehellisesti ja tarkasti.

8 TULOKSET

Opinnäytetyössä selvitettiin millaisista toiminnoista varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aika eli suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan sisältö koostuu. Sisältöä tarkasteltiin varhaiskasvatuksen opettajien näkemysten ja kokemusten kautta. Lisäksi haluttiin selvittää, miten SAK-aika yksikössä toteutuu, minkälainen merkitys SAK-ajalla on sekä miten sen käytänteitä voisi kehittää, jotta se palvelisi tarkoitustaan paremmin. Tavoitteena oli tehdä SAK-ajan sisältö näkyväksi. Aineisto hankittiin avoimilla kysymyksillä, jotka oli jaettu kolmen eri teeman alle. Teemat olivat SAK-ajan toteutuminen, SAK-ajan sisältö ja SAK-ajan käytänteiden kehittäminen. Koodauksen avulla aineistosta löytyi neljä keskeistä teemaa, joita ovat käytänteet, toiminnot, merkitys sekä kehittäminen.

Kuva 1. Koodauksessa saadut teemat sekä niihin sisältyvät alateemat

Tulosten esittelyssä käytän vastaajien sitaatteja, joiden kautta avaan enemmän teemoja sekä niihin sisältyviä alateemoja. Kyselyyn vastasivat kaikki seitsemän varhaiskasvatuksen opettajaa. Tulosten mukaan SAK-ajan sisältöön ja toimintoihin vaikuttaa merkittävästi se, miten SAK-aikaa käytännössä toteutetaan. Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat SAK-ajan tärkeäksi työvälineeksi tavoitteellisen ja suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen varmistamiseksi. SAK-aika sisältää erilaisia työskentelytapoja, jotka nousevat lasten tarpeista ja mielenkiinnon kohteista, opettajien omista mieltymyksistä sekä työtä ohjaavista velvoitteista. SAK-ajan sisällön näkyväksi tuomista pidetään hyvänä toimintojen kehittämisen kannalta. SAK-ajalle toivotaan myös selkeitä toiminnan ohjeita tehtävien jäsentämisen ja ajoittamisen avuksi.

8.1 SAK-ajan käytänteet

SAK-ajan käytänteet vaikuttavat tutkimuksen mukaan suoraan toiminnan sisältöön. SAK-ajan kannalta on tärkeää, että *siihen kuuluvat viikko- ja päiväkohtaiset tunnit ovat merkitty huolellisesti ja tarkoituksenmukaisesti*. Päiväkodin johtaja vastaa siitä, että jokaisella opettajalla on riittävästi aikaa ryhmän ulkopuoliseen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajaa.

Vastaajien mukaan varhaiskasvatuksen opettajille kuuluva SAK-aika on merkitty *työvuoroluettelo*on. Jokaiselle päivälle on merkitty yksi tunti erilliseen sarakkeeseen. Viiden tunnin SAK-aika koettiin kuitenkin osan vastaajien mukaan vain näennäiseksi merkinnäksi eikä merkinnän koettu vastaavan toteutumista. Pitämättömiä tunteja jää vuodessa käyttämättä monta tuntia.

Työvuoroluettelossa sak- on jaettu jokaiselle päivälle.

SAK-aikaa on merkitty työvuoroihin tunti per päivä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että SAK-aikaa olisi joka päivä tunti, vaan merkkkaus on enempi näennäinen.

5 tuntia viikossa lapsiryhmän ulkopuolista työskentelyä ei mielestäni toteudu. Joka toinen viikko minulla on täysin lapsiryhmän ulkopuolista aikaa 3h 15min ja joka toinen viikko minulla on 4h 15min. Eli vuodessa jää käyttämättä melkoisen monta tuntia.

Päiväkodissa noudatetaan johtajan tekemää *viikkosuunnitelmaa*. Viikkosuunnitelmassa on näkyvillä kaikki viikon tapahtumat työvuorojen lisäksi. Siihen on merkattu jokaiselle opettajalle kaksi tuntia viikossa lapsiryhmän ulkopuolista SAK-aikaa sekä palaveriajat, joihin kuuluvat tiimipalaverit ja pedagogiset palaverit. Osa vastaajista toi esille, että käytännössä SAK-ajasta toteutuu vain viikkosuunnitelmaan merkitty kaksi tuntia sekä tiimipalaveri ja joka toinen viikko siihen päälle pedagoginen palaveri. Kaikki opettajat olivat kuitenkin sitä mieltä, että viikkosuunnitelmaan merkattu kaksi tuntia lapsiryhmän ulkopuolista SAK-aikaa toteutuu hyvin tai toteutus on parantunut.

Viikkosuunnitelmassa lukee selkeästi minä päivänä on suunnittelu-aika, tiimipalaveri sekä opettajien peda-palaveri.

Nykyään paremmin, kun se lukee viikkosuunnitelmassa. Aiemmin kun ei lukenut vaan sovimme keskenämme, niin se jäi herkästi pitämättä, kun tuntui, että missään kohtaan ei ollut hyvä hetki olla poissa ryhmästä.

Yleensä SAK-aikaa on siis 3h 15min viikossa, josta 2h yksin ja 1h 15min tiimin kesken.

SAK-ajan ajoittaminen koettiin toteutumisen kannalta tärkeäksi kaikkien vastaajien mielestä. Vastausten mukaan johtaja pyrkii suunnittelemaan lapsiryhmän ulkopuolisen ajan siten, että se sopii mahdollisimman hyvin kunkin tiimin päivärytmiin. Ulkoiluhetket ja päivälepoaika ovat yleisin ajankohta SAK-ajalle. Vastauksissa tuli esille, että opettajat myös noudattivat viikkosuunnitelmassa olevaa ajankohtaa. Haittaavaksi mainittiin mahdollinen aloituksen venyminen, joka lyhensi kokonaisaikaa, sillä ajan-

kohdan siirtäminen tai pidentäminen ei ole useinkaan mahdollista. Asiaa pystytään vastaajien mukaan kuitenkin usein sopimaan tiimin kesken, huomioiden ryhmän kokonaistilanteen.

Esimies suunnittelee viikkosuunnitelmaan kullekin opettajalle sopivan hetken SAK-ajan pitämiseen siten, että se soveltuu mahdollisimman hyvin kyseisen ryhmän päivän aikatauluihin ja toimintaan. Pääasiallisesti SAK-ajat ajoittuvat joko aamupäivän ulkoilun tai iltapäivän päivälevon ajalle. Tällöin ryhmän arki on helpoiten järjestettävissä kahden aikuisen voimin, kun kolmas on SAK-ajalla.

Jos SAK aika lukee viikkosuunnitelmassa, noudatan siinä määriteltyä aikaa. Jos aloittaminen venyy jostain syystä en silti venytä suunnittelua vaan teen sen ajan puitteissa joka suunnitelmaan on laitettu, ellei tiimistäni sanota, että tilanne hallussa ja voi venyttää.

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että lapsiryhmän ulkopuolista, *viikkosuunnitelmaan merkittyä aikaa tulisi jokaisella varhaiskasvatuksen opettajalla olla vähintään kaksi tuntia kerralla*. Tämä mahdollistaisi vastauksen mukaan keskittymisen tehokkaaseen ja pitkäjänteiseen työskentelyyn.

Olen itse kokenut parhaaksi sen, että kahden tunnin SAK-aika olisi mahdollista pitää kerralla yhteen putkeen. Tällöin pystyn pitkäjänteisemmin keskittymään tehtäviin asioihin ja saan mahdollisuuden toimia tehokkaasti.

Viikkosuunnitelmaan suunniteltu varsinainen lapsiryhmän ulkopuolinen kaksi tuntia pyritään järjestämään aina kerralla, *mutta joskus SAK-aika täytyy pitää lyhyemmissä pätkissä*, lyhimmillään puoli tuntia kerrallaan. Ajan pilkkominen koettiin haastavaksi, sillä aika kuluu nopeasti eikä annettussa ajassa kerkeä keskittymään pitkäkestoiseen työskentelyyn.

Itselläni SAK-aika on ollut pisimmillään 2h ja lyhimmillään 30 min kerrallaan. Jos SAK-aika täytyy pitää lyhyemmissä pätkissä, niin tavallisesti se on jaettu kahteen noin tunnin pätkään.

Sak ajan pätkiminen osiin on haaste koska tunti ei riitä mihinkään, juuri kun pääsee vauhtiin pitää jo rientää eteenpäin.

Vastauksissa nousi esille henkilöstöresursseihin liittyviä *haasteita, jotka vaikeuttavat osaltaan SAK-ajan toteutumista*. Päiväkodin kasvatusvastuulliset on mitoitettu tarkasti lapsiryhmän mukaan, ja näin ollen esimerkiksi sairauslomat tai muu syy henkilökunnan vajaalle mitoitukselle saatta-

vat pahimmassa tapauksessa vaikuttaa suoraan SAK-ajan toteutumiseen. Sijaisten puuttuessa ei ole aina mahdollista pitää viikkosuunnitelmaan merkittyä SAK-aikaa, sillä lapsiryhmästä ei silloin pääse irrottautumaan.

Sairaslomien ollessa äkillisiä ei sijaisia, ei välttämättä ole SAK-aikaa.

Koko varhaiskasvatusta ajatellen henkilöstön suhdeluvut pitäisi huomioida niin, että myös SAK-ajalla henkilöstöä olisi riittävästi lasten kanssa. Kun varhaiskasvatuksessa on enemmän opettajia niin on myös paljon enemmän tunteja, jolloin opettaja ei ole lapsiryhmässä.

SAK-aikaa kuuluvaa havainnointia ei vastaajien mielestä pääse toteuttamaan. *Havainnoinnin tapahtuessa toiminnan ohjauksen lomassa ei kysymys ole käytännössä lapsiryhmän ulkopuolisesta ajasta.* Suurin osa opettajista kokee, ettei havainnointiin ole mahdollisuutta ilman ylimääräistä aikuista, joka tulisi ryhmään. Vastauksissa nousi esille halu havainnoida oman ryhmän lapsia ulkopuolisena henkilönä, keskittyen vain havainnoimaan.

Lapsiryhmän havainnointi tapahtuu samalla kuin itse ohjaa toimintaa eli tämä ei ole lapsiryhmän ulkopuolista aikaa.

Jos sak aikaan lasketaan ryhmän havainnointi niin se, että joskus oikeasti voisi olla ryhmässään ns. ylimääräinen aikuinen papereidensa kanssa.

Mikäli voisin arvioida lapsia ryhmän ulkopuolelta esim. liikuntatuokioilla näkisin heistä varmasti paljon sellaista mitä ei huomaa pienryhmää vetäessä.

SAK-ajan koettiin kuormittavan muita työntekijöitä, sillä *opettajan ollessa suunnittelemassa, ei pienryhmätoiminta ole mahdollista, kun varhaiskasvatushenkilöstö on minimissä.* Tämän kerrottiin vaikuttavan suoraan toisten kasvatusvastuullisten jaksamiseen.

SAK-aika kuormittaa muita työntekijöitä. Pienryhmät eivät ole pienryhmiä SAK-ajalla eli varhaiskasvatuksen henkilöstö on ajettu minimiin. Mikäli henkilökuntaa puuttuu SAK-aikaa ei voi pitää.

Toisaalta se (SAK-aika) ei tue pienryhmätoimintaa, koska henkilöstö on mitoitettu niin ettei ylimääräisiä ihmisiä ole. Opettajien ollessa SAK-ajalla toiset työntekijät kuormittuvat ja pienryhmäkoko kasvaa liian suureksi.

Lapsiryhmän ulkopuolinen työaika on merkitty työvuoroluetteloon sekä viikkosuunnitelmaan. Ajoitus koettiin tärkeäksi, jotta se sopii mahdollisimman parhaalla tavalla jokaisen tiimin päivärytmiin. Pääsääntöisesti SAK-aikaa voitiin järjestää kaksi tuntia kerralla, mutta joskus aika oli jouduttu pilkkomaan lyhyempiin pätkiin, lyhimmillään puolen tunnin mittaisiin. Vastausten mukaan tämä vaikeutti työhön keskittymistä. Henkilöstöresursseihin liittyvät mitoitusongelmat toivat haasteita SAK-ajan toteutumiselle. Äkilliset sairastumiset tai muut syyt poissaololle vaikuttivat suoraan SAK-aikojen toteutumiseen. Lapsiryhmästä ei pääse irrottautumaan, mikäli mitoitus on vajaa.

8.2 SAK-ajan toiminnot

Jokainen vastaaja ilmoitti käyttävänsä ajan *pääsääntöisesti yksin*, mutta keskustelu ja ajatusten vaihto toisen opettajan kanssa on mahdollista, mikäli SAK-aikaa on yhtä aikaa. Vastausten mukaan myös tiimipalaverissa suunnitellaan, arvioidaan ja kehitetään toimintaa yhdessä koko tiimin kesken. Yksin tekeminen koettiin vastausten perusteella kuitenkin mieluisaksi esimerkiksi ajan rajallisuuden takia.

Yksin, tietysti jos joku toinen opettaja on samaan aikaan paikalla, voidaan siinä vaihtaa ajatuksia. Mieluusti teen yksin, koska aikaa kuitenkin rajallisesti.

Viikoittain meillä on 1h 15min tiimi, jossa suunnittelemme yhdessä ryhmäni kasvattajien kanssa. Muuten SAK-aika on pääsääntöisesti yksin.

Kyselyn vastauksista ilmeni monia eri toimintoja, joita varhaiskasvatuksen opettajat tekevät omalla suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajallaan. Vastaukset olivat hyvin samanlaisia, mutta joitain ryhmäkohtaisia eroja esiintyi koska ryhmät koostuvat eri lapsista, myös tarpeet ja toiminnot ovat erilaisia. *Varhaiskasvatuksen arviointia toteutettiin Varhaiskasvatussuunnitelmien (Vasu) ja lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmien (Leops) pitämisten ja kirjaamisten muodossa. SAK-ajalla opettajat kirjaa- vat ja päivittävät myös ryhmävasuja.*

Kirjaan vasuja ja yritän tuoda esiin, miten toiminnassamme otamme huomioon lasten kiinnostuksen kohteet ja tuen tarpeet.

SAK-ajalla esimerkiksi valmistelen kirjallisesti lasten vasuja sekä kirjoitan niitä puhtaaksi vasukeskustelun jälkeen.

Kirjoitan Leopseja ensin Wordiin ja keskustelun jälkeen Dai- syyn.

Vastauksissa SAK-ajan sisällöstä nousi kaikista vastauksista esille *yhteydenpito vanhempiin sekä eri yhteistyökumppaneihin*. Varhaiskasvatuksessa moniammatillinen yhteistyö on lapsikohtaista, lapsista esiin nousevien tarpeiden määrittelemää. Vanhempiin ollaan yhteydessä Daisyn ja Instagramin kautta. Opettajat vastaavat vanhempien viesteihin sekä päivittävät ryhmän toimintaa esimerkiksi Instagramiin. Toiminnan dokumentointia toteutetaan myös esimerkiksi kuukausikirjeiden muodossa, joten SAK-aikaa käytetään myös niiden valmisteleamiseen ja kirjoittamiseen.

Vastaan Daisy viesteihin, sovin Vasu aikoja, olen yhteydessä mahdollisesti kveon kanssa sekä toimintaterapeutin kanssa.

Kirjoitan ja valmistelen vanhemmille luettavaksi kuukausikirjeitä toiminnastamme, päivitän vanhemmille seurattavaksi ryhmän omaa Instagramia kuvin ja tekstein, täytän lasten neuvolalomakkeita yms. papereita yhteistyökumppaneille.

SAK-aikaa varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät vastausten mukaan *toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen sekä niihin liittyvän tiedon hankintaan ja materiaalien valmisteleamiseen*. Toimintaa suunnitellaan lapsiryhmiä ajatellen ja huomioiden kunkin ryhmän yksilölliset tarpeet. Ideoita toimintaa varten haetaan kirjoista sekä Internetistä. Toiminnan suunnitteluun liittyvät myös lapsimäärien tarkistaminen sekä tilavarausten tekeminen. Ideointia jatketaan opettajan suunnitelmien pohjalta tiimipalaverissa. *Toiminnan lisäksi varhaiskasvatusta kehitetään tarkastelemalla oppimisympäristöjä*. On tärkeää keskustella niiden toimivuudesta sekä siitä, miten niitä voisi kehittää. Leikkiympäristöjä rikastuttamalla tuetaan lasten mielenkiinnonkohteita.

Etsin inspiraatiota projekteihin ja toimintaan lapsiryhmässä toteutettavaksi, valmistelen lasten kanssa tehtäviä toimintoja (askartelut, liikunta, musiikki...), etsin ja valmistan materiaaleja käyttöömmee (esim. laulu- ja lorupussit, kuvat), tutustun ja luen esimerkiksi lasten kasvuun ja kehitykseen sekä liikuntaan liittyvää tietoa, valmistelen tiimipalaverissa käsiteltäviä asioita.

SAK-ajalla suunnittelen seuraavaa viikkoa, katson lapsimäärät, teen tilavaraukset, mietin pienryhmille alustavat toiminnot, joista keskustelemme tiimissä jaideoimme yhdessä lisää. Lisäksi etsin ideoita, luen erilaisia tekstejä, kirjaan asioita ylös ja valmistelen materiaaleja.

Rikastutan lasten leikkiympäristöjä, keskustelen oppimisympäristöistä ja niiden toimivuudesta. Mietin toimivia toimintatapoja lasten, tiimin sekä koko talon kannalta.

SAK-aikaa toteutettiin pääsääntöisesti yksin. Lapsiryhmän ulkopuoliseen aikaan liittyy monia toimintoja, joita ohjaavat lapsista lähtevät mielenkiinnonkohteet, tarpeet sekä työtä ohjaavat velvoitteet. Suurin osa SAK-ajasta koettiin kuluvan toiminnan suunnitteluun sekä sitä tukevan materiaalin ja tiedon hankintaan. Yhteydenpito vanhempiin, moniammatillinen yhteistyö sekä toiminnan ja leikkiympäristöjen kehittäminen kuuluivat myös SAK-ajan toimintoihin.

8.3 SAK-ajan merkitys

SAK-ajan sisältöä tutkittaessa on hyvä selvittää, mitä SAK-aika varhaiskasvatuksen opettajille merkitsee. Varhaiskasvatuksen opettajat toivat vastauksissaan esille SAK-ajan merkitykseen liittyviä seuraavia seikkoja. *Lapsiryhmän ulkopuolinen aika koettiin rauhalliseksi, omaksi ajaksi, joka mahdollistaa ajattelun ja toiminnan suunnittelun.* Silloin on mahdollista keskittyä toiminnan kannalta tärkeisiin asioihin pitkäkestoisesti. SAK-aika merkitsee vastausten mukaan myös sitä, että lapsiryhmässä ollessaan kasvattaja voi keskittyä olemaan läsnä toiminnassa, kun on saanut suunnitella ja valmistella toimintaa rauhassa.

Rauhallinen ja pitkäkestoinen (esim. 1-2h kerrallaan) suunnittelu-aika mahdollistaa sen, että voin tehdä työtäni niin hyvin kuin osaan.

Koen, että ehdin silloin ajattelemaan ja miettimään erilaisia vaihtoehtoja mielessäni. Koen myös, että pystyn silloin syventämään lapsista tekemiäni havaintoja ja pohtimaan miten tekemäni havainnot näkyvät toiminnassa.

Tällöin pystyn lapsiryhmässä ollessani olla täysillä läsnä hetkissä lasten kanssa, kun suunnittelu ja valmistelutyöt on hoidettu muulla ajalla.

SAK-ajan koettiin tukevan laadukasta ja tavoitteellista varhaiskasvatusta. Kaikkien vastaajien mielestä SAK-ajan merkitys korostuu ennen kaikkea varhaiskasvatuksen suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisessa. *Oma työ halutaan kokea tavoitteelliseksi ja lapsista nousevien tarpeiden mukaiseksi, unohtamatta kuitenkaan omia mielenkiinnon kohteita.* Vastauksien mukaan SAK-ajan merkitys korostuu itsensä kehittämisessä ja kehittyäkseen täytyy varhaiskasvatuksen toiminnan olla suunniteltua. Oman työn arviointi koettiin haastavaksi, mutta tärkeäksi työvälineeksi itsensä kehittämisen kannalta.

Suunnittelu ja kehittäminen tekevät työstä mielekkään. Haluan, että työlläni on tavoitteita ja että voin nähdä lasten kasvun ja kehityksen. Arviointi on minulle haastavaa, mutta haluaisin sen toimivan pohjana kehittämiseni.

Ne ovat työn perusta. Arvioin tehtyä työtä lapsilta tulleen palautteen myötä, pyrin suunnittelemaan toimintaa ryhmän vasusta nousevien tarpeiden pohjalta. Kehittyä voi ja pitää aina. Nuo kolme (suunnittelu, arviointi ja kehittäminen) kulkevat aina rinnakkain työn edetessä. Ilman arviointia ei voi kehittyä. Ja jotta voi kehittyä täytyy olla suunniteltua toimintaa.

Lapsiryhmän ulkopuolisen ajan koettiin liittyvän ja heijastuvan myös suoraan opettajien työhyvinvointiin sekä lasten hyvinvointiin. Vastausten mukaan suunnitelmallinen toiminta luo raamit, joissa varhaiskasvatuksen arkea toteutetaan. Arjen struktuuri auttaa ja luo turvaa sekä säännönmukaisuutta lapsille. Tärkeäksi koettiin myös ennakointi.

SAK-aika palvelee myös työntekijöitä, koska he saavat suunnitella heille/ lapsi mielekästä toimintaa. Tämä heijastuu työhyvinvointiin sekä lasten hyvinvointiin. Suunniteltu toiminta vähentää epä tietoisuutta ja tämä vähentää turhapäiväistä hälinää/meteliä. Kun työntekijä on asioista askeleen edellä niin asiakkaat pysyvät tyytyväisinä.

SAK-aika koettiin tärkeäksi työvälineeksi toteutettaessa tavoitteellista ja suunnitelmallista varhaiskasvatusta. Riittävän pitkä yhtäjaksoinen aika mahdollistaa toiminnan kannalta tärkeisiin asioihin keskittymisen. SAK-ajalla koettiin olevan merkitystä myös työhyvinvoinnille. Lapsiryhmän ulkopuolisella ajalla pystyy suunnittelemaan niin itselle kuin lapsille mielekästä toimintaa.

8.4 SAK-ajan kehittäminen

Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda SAK-ajan sisältöä näkyväksi. Toimintojen näkyvyys parantaisi työyhteisössä avoimuutta tehdystä työstä. Opettajat kokivat, että näin ollen toimintojen näkyvyys hyödyttäisi myös muita opettajia. *Kokemusten jakaminen ja SAK-ajan toimintojen näkyvyys vähentäisivät piilossa olevan tiedon määrää.* Vastauksien mukaan näkyvyyttä on pyritty kehittämään esimerkiksi hyödyntämällä pedagogisia palaveria kokemusten jakamiseen.

Mielestäni tämä on hyvä asia. Tämä vähentäisi huomattavasti piilevän tiedon määrää. Mielestäni tähän tarvittaisiin riittävästi yhtäjaksoista aikaa sekä selkeät ohjeet, miten toimitaan/kirjataan. Esim. kun opettajilla olisi aikaa päivittää lapsien Vasuja/Leopseja arjessa niin vanhemmat näkisivät lapsen kasvun ja kehityksen myös tätä kautta. Samalla opettaja jäsentäisi omat havaintonsa ja ajatukset näkyväksi tekstiksi. Vasuja/Leopseja kirjoittaessa mietitään yksilöä ja hänen osaamistaan eikä vain suurpiirteisesti koko lapsiryhmää.

SAK-ajan laadullinen sisältö pitäisi näkyä ja kuulua lapsiryhmän jokapäiväisessä toiminnassa.

Tiimissä jutellaan siitä, mitä opettajat sak ajalla tekevät. Avoimuus tehdystä työstä auttaa mahdollisesti muitakin opettajia omassa työssään. Ettei ns. päällekkäisiä töitä tulisi tehtyä. Kun joku on valmistellut jonkun materiaalin olisi se kaikkien näkyvillä. Aika vähän on tiedossa mitä muut sak ajalla tekevät. On ollut puhetta, että peda palaverit hyödynnetään jatkossa kokemuksia jakaen. Se lisää näkyvyyttä.

SAK-aikaa toivottiin kehitettävien toimintatapojen ja paremman ajoittamisen osalta. Tällä tarkoitettiin sitä, että SAK-aikaa tulisi kohdentaa paremmin toimintavuoden aikana. *Aikaa olisi hyvä olla enemmän esimerkiksi vasu- ja leops keskusteluiden aikaan.* SAK-ajan kehittämisessä esitettiin myös etätöiden mahdollisuutta, jolloin SAK-työskentelyä voisi toteuttaa päiväkodin ulkopuolella. Vastausten mukaan tämä helpottaisi arjen sujuvuutta.

Mielestäni SAK- aikaa tulisi olla enemmän kohdennetusti esim. vasukeskustelujen aikaan. (siis ryhmän ulkopuolella tehtävä sak aika)

SAK-ajan saisi tehdä osaksi etänä. Esim. kerran kk- olisi aamupäivä/iltapäivä tai jopa koko päivä etänä. Työyhteisössä olisi yhdessä mietitty mitä kaikkea silloin voisi/pitäisi tehdä.

SAK-ajan kehittämistä koskevissa kysymyksissä osa opettajista toivoi työhön *selkeitä pedagogisen toiminnan ohjeistuksia*. Esille nostettiin esimerkiksi pedagoginen vuosikello, josta voisi seurata, mitä tulisi milloinkin tehdä. Tällä tarkoitettiin niin oman työn kuin koko työyhteisön toimintatapojen kehittämistä. Pedagogisen vuosikellon avulla voisi seurata omia sekä oman ryhmän toiminnan kannalta etukäteen esitettyjä pedagogisia tavoitteita. Vastauksista SAK-ajan kehittämiseen koskevaan kysymykseen esitettiin myös kokonaisen pedagogisen päivän pitäminen kaksi kertaa vuodessa.

Lisäksi pedagoginen vuosikello, josta seurata mitä, milloinkin tulisi olla tehtynä.

Kokonainen peda päivä pelkille opettajille esim. Kauden alussa ja keskellä.

Osa vastaajista koki, *ettei pysty tai ehdi pitämään SAK-aikaa viikkosuunnitelmaan merkittynä ajankohtana*. Vastauksissa toivottiin kommunikoinnin ja käytänteiden kehittämistä siten, että SAK-aika toteutuisi paremmin kaikilla opettajilla. Asiasta tulisi huolehtia yhdessä. Yhdessä keskustele-

minen ja ajankohdan sopiminen takaisi koko tiimin kannalta parhaimman ajankohdan.

Ainakin se, että huolehditaan, että kaikki saavat pitää SAK-aikansa.

Ehkä enemmän voisi sopia ajankohtaa tiimin kanssa yhdessä.

SAK-ajan käytänteiden kehittämisessä nousi esille tarve saada ohjeistuksia, jotka ohjaisivat SAK-ajan toimintoja. Esimerkkinä annettiin pedagoginen vuosikello, jonka avulla voisi seurata vuoden ajalle asetettuja toiminnan tavoitteita. Vastauksissa toivottiin myös enemmän keskustelua ja yhteistä sopimista SAK-ajan ajankohdasta, jotta SAK-aika toteutuisi kaikilla opettajilla.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössä selvitettiin, millaisista toiminnoista varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aika eli suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan sisältö koostuu. Sisältöä tarkasteltiin varhaiskasvatuksen opettajien näkemysten ja kokemusten kautta. Lisäksi haluttiin selvittää, miten SAK-aika yksikössä toteutuu, minkälainen merkitys SAK-ajalla on sekä miten sen käytänteitä voisi kehittää, jotta se palvelisi tarkoitustaan paremmin. Tutkimuksen avulla SAK-ajan sisältöä tehtiin näkyväksi. Aineisto kerättiin Webropol-kyselyllä, johon osallistui seitsemän varhaiskasvatuksen opettajaa. Kysymysten teemat muodostuivat SAK-aikaa tukevan teorian avulla ja niiden avulla pyrittiin vastaamaan tutkimuskysymykseen. Koodauksen myötä teemoiksi muodostui SAK-ajan käytänteet, SAK-ajan toiminnot, SAK-ajan merkitys sekä SAK-ajan käytänteiden kehittäminen.

Vastausten mukaan SAK-ajan toimintoihin ja sisältöön vaikuttaa merkittävästi ensinnäkin se, miten SAK-aikaa käytännössä toteutetaan ja miten SAK-aika on ajoitettu päiväkodin ja ryhmien arkeen. Ajoituksen merkitys nousi esille kaikkien opettajien vastauksissa. Tutkimuksen mukaan SAK-aika pyritään ajoittamaan jokaiselle opettajalle ryhmän tarpeiden mukaisesti, parhaalla tavalla, jotta se vähiten rasittaisi ryhmän toimintaa. Työvuoroluettelossa on jokaiselle päivälle merkattu yksi tunti tasaisesti koko viikolle. Viikkosuunnitelma on kuitenkin se, mitä vastausten mukaan noudatetaan. Päiväkodin johtaja merkitsee jokaiselle opettajalle viikkosuunnitelmaan kaksi tuntia lapsiryhmän ulkopuolista työaikaa. Tutkimuksessa tuli esille, että opettajat noudattavat annettua suunnitelmaa ja pitävät kiinni siihen merkitystä SAK-ajasta. Viikkosuunnitelmaan on merkattu myös tiimi- ja pedagogiset palaverit, joita noudatetaan. Näiden ulkopuolelle jäivät kaksi tuntia, jotka tulisi käyttää havainnointiin, jäivät opettajilta usein käyttämättä, sillä niille ei ole merkitty viikkosuunnitel-

maan erikseen ajankohtaa. Havainnoinnin tapahtuessa toiminnan ohjauksen lomassa, ei kysymys ole käytännössä lapsiryhmän ulkopuolisesta ajasta, vaan havainnointia tehdään lapsiryhmässä oltaessa.

Lemmetyisen (2019) pro gradu -tutkielmassa esitetään suunnitteluajkaan liittyviä heikkouksia, jotka vastaavat oman tutkimukseni tuloksia. Omien tutkimustulosteni mukaan opettajat kokivat ennalta määrätyn ajankohdan rajaavan suunnittelun vain tiettyyn hetkeen, jolloin ideoita ei pääse hyödyntämään heti tai ne jäävät kokonaan hyödyntämättä. (Lemmetyinen, 2019, s. 60) Tutkimuksessani varhaiskasvatuksen opettajat kokevat, etteivät välttämättä pysty pitämään SAK-aikaa sille merkittynä ajankohdaksi, sillä ryhmästä ei aina pääse irrottautumaan, joten aika joko lyhenee tai jää jopa kokonaan pitämättä. Vastausten mukaan uutta SAK-aikaa on vaikea toteuttaa muuna ajankohtana tai sen toteuttaminen vaatii keskusteluja ja järjestelyitä niin oman tiimin kuin koko päiväkodin kasvatustuollisten kesken. Lemmetyinen (2019) tuo esille myös lapsiryhmästä irrottautumiseen liittyvät haasteet SAK-ajan toteutumiselle. Tutkimuksessa tulee esille se, että lapset ja ryhmän tarpeet menevät suunnitteluajan edelle, joten aina SAK-aikaa ei pääse aloittamaan ajallaan ja välillä joutuu palaamaan ryhmään kesken suunnittelun, joten aika keskeytyy. (Lemmetyinen, 2019, ss.63–64)

Tutkimuksessani ilmenee, että viikkosuunnitelmaan merkittyä SAK-aikaa toteutetaan välillä myös kahta tuntia lyhyemmissä pätkissä. Lyhimmillään aika on puoli tuntia kerralla. Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat SAK-ajan pilkkomisen haastavaksi, sillä aika on liian lyhyt keskittyäkseen pitkäjänteiseen työskentelyyn. Lemmetyisen (2019) tutkimuksen mukaan liian lyhyeksi pilkottu suunnitteluajaksi johtaa asioiden kesken jäämiseen. Tämä aiheuttaa stressiä eikä se mahdollista pitkäkestoisia suunnitteluprosesseja. (Lemmetyinen, 2019, s. 60)

Tutkimukseni vastauksissa esiintyi henkilöstöresursseihin liittyviä ongelmakohtia, jotka osaltaan vaikeuttavat SAK-ajan toteuttamista. Päiväkodin kasvatustuolliset on mitoitettu tarkasti lapsiryhmän mukaan ja näin ollen esimerkiksi äkilliset sairastumiset tai jokin muu syy henkilökunnan vajalle mitoitukselle saattavat pahimmassa tapauksessa vaikuttaa suoraan SAK-ajan toteutukseen. Myös Lemmetyinen (2019) nostaa esille tämän saman. Suunnitteluajan peruuntumiseen vaikuttavat esimerkiksi työntekijöiden puuttuminen. (Lemmetyinen, 2019, s.64)

Vastaajista osa koki SAK-ajan kuormittavan muita. Pienryhmätoiminta ei onnistu SAK-ajalla, mikä vaikuttaa suoraan toisiin tiimiläisiin ja heidän jaksamiseensa. Myös Lemmetyinen (2019, s. 64) toteaa saman asian esille. Osa opettajista kokee huonoa omaatuntoa suunnitteluajastaan, sillä ryhmässä saattaa olla hankala tilanne, joten suunnitteluajalla miettii, pitäisikö mennä avuksi. Huonoa omaatuntoa aiheuttaa myös kokemus siitä, ettei ole läsnä lapsille ja perheille. (Lemmetyinen, 2019, s. 67)

Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat SAK-ajan tärkeäksi työvälineeksi tavoitteellisen ja suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen varmistamiseksi. Lemmetyisen (2019) tutkimuksessa ilmeni sama asia: Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat suunnittelun mahdollistavan pedagogiikan. Suunnittelu takaa laadukkaan pedagogisen otteen varhaiskasvatukseen. Laadukkuutta lisää pedagogiikan johdonmukaisuus, kokonaisvaltaisuus ja tarkoituksemukaisuus. (Lemmetyinen, 2019, s 52)

SAK-aika merkitsee varhaiskasvatuksen opettajille omassa työssään työtä ohjaavien asiakirjojen noudattamista ja sen myötä oman työn laadukasta toteuttamista. Merkitys varhaiskasvatukselle korostuu oman ammatillisen kasvun ja pedagogisesti tavoitteellisen toiminnan suunnittelun osalta. Tutkimuksen mukaan suunnittelu ja kehittäminen tekevät työstä mielekkään. Tutkimusten tulosten mukaan opettajat haluavat kokemuksen siitä, että työllä on tavoitteita ja että he voivat nähdä lasten kasvun ja kehityksen. SAK-ajan merkitystä kysyttäessä ilmenee, että opettajat arvostavat sitä myös siksi, että se suo itselle mielekkään työn suunnittelua erilaisissa oppimisympäristöissä.

SAK-aika merkitsee rauhallista ja pitkäkestoista aikaa suunnitella ja tehdä työtään parhaalla mahdollisella tavalla. Lemmetyisen (2019, s. 52) mukaan toiminnan suunnittelu SAK-aikana mahdollistaa opettajien keskittymisen muun toiminnan aikana hetkeen ja olemaan läsnä lapsille. Omassa tutkimuksessani nousi sama asia esille. SAK-aika koetaan tärkeäksi ajatusten jakamiselle sekä toiminnan miettimiselle ja suunnittelemiselle. SAK-aika koetaan myös mahdollisuudeksi syventää lapsista tehtyjä havaintoja sekä pohtia, miten tehdyt havainnot näkyvät päiväkodin arjen toiminnassa.

Lapsiryhmän ulkopuolisen työajan koetaan liittyvän ja heijastuvan myös suoraan opettajien työhyvinvointiin ja lasten hyvinvointiin. Vastausten mukaan suunnitelmallinen toiminta luo raamit, joissa varhaiskasvatuksen arkea toteutetaan. Arjen struktuuri auttaa ja luo turvaa sekä säännönmukaisuutta lapsille. Myös Mattilan (2019) mukaan opettajat kokevat SAK-työaikansa merkittävänä ja varhaiskasvatuksen laatua parantavana tekijänä. SAK-aika mahdollistaa kokemusta hyvin ja mielekkäällä tavalla tehdystä työstä. (Mattila, 2019, s. 31)

SAK-aika sisältää enimmäkseen hyvin samanlaisia työskentelytapoja kaikilla varhaiskasvatuksen opettajilla. Eroavuuksia toimintoihin tuovat kuitenkin lapsiryhmien erilaiset tarpeet ja mielenkiinnon kohteet sekä opettajien omat mieltymykset ja osaamisalueet. SAK-ajalla esimerkiksi valmistellaan ja kirjataan lasten varhaiskasvatussuunnitelmia sekä lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmia, kirjataan Daisyyn arviointeja, pidetään yhteyttä vanhempiin ja huoltajiin, tarkistetaan lapsimääriä, varataan tiloja sekä dokumentoidaan ja päivitetään toimintaa näkyväksi esimerkiksi Instagramiin ja kuukausikirjeeseen. Myös lasten tarpeista sekä haasteista nouseva tiedon hankinta ja moniammatillinen yhteistyö sisältyvät SAK-

ajan toimintoihin sekä toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Toiminnan suunnittelu sekä niissä tarvittavien materiaalien etsiminen ja valmistaminen tulevat esille suurimmassa osassa vastauksia. Tulosten mukaan SAK-aikaa käytetään myös tiedon hankintaan. SAK-aikaa haittaavana tekijänä koetaan osassa vastauksia hukassa olevien tavaroiden etsiminen ja laitteiden toimimattomuus. Pääkkösen (2020, s. 24) opinnäytetyössä esitetään laadukkaana SAK-ajan toteuttamisen esteitä. Näitä olivat rauhallisten työtilojen puuttuminen, työvälineisiin liittyvät ongelmat sekä materiaalien hukassa oleminen.

Osa opettajista kokee arvioinnin haastavaksi, mutta kuitenkin sen halutaan toimivan pohjana itsensä kehittämiseksi. Itsearviointi koetaan vaikeammaksi kuin itse toiminnan arviointi. Arviointia toteutetaan myös oman SAK-ajan lisäksi tiimipalavereissa ja pedagogisissa palavereissa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että arvioinnin työvälineinä toimivat työtä velvoittavat asiakirjat, kuten varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet, paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, lasten yksilölliset vasut sekä ryhmävasu.

Tutkimuksessani osa vastaajista kertoi käyttävänsä SAK-aikaa oppimisympäristöjen miettimiseen sekä niiden rikastuttamiseen. Varhaiskasvatuksen opettajat pohtivat oppimisympäristöjen kehittämistä ja rikastuttamista. Oppimisympäristöissä huomioidaan niiden tuki lapsen kasvuun ja kehitykselle. Suunnittelua toteutetaan myös yhdessä lasten kanssa, ideoiden noustessa lasten omista mielenkiinnonkohteista ja tarpeista. Oppimisympäristöjen tulee olla myös muunneltavia, jotta niissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa. (OPH, 2018, s.32)

SAK-ajan toimintatapoja toivotaan kehitettävän varsinkin SAK-ajan kohdentamisen sekä suhdelukujen osalta. Tutkimuksen mukaan kaikki varhaiskasvatuksen opettajat kokevat myös SAK-ajan sisällön näkyväksi tuomisen hyväksi asiaksi. Toimintojen näkyvyys parantaa työyhteisössä avoimuutta tehdystä työstä. Jokisen (2012) tutkimuksen mukaan yhteinen keskustelu koetaan hyödylliseksi, ja sen avulla voidaan asiantuntijuutta kehittää. Halu ja tarve kehittyä ja oppia rakentavat asiantuntijuutta ja sitä kautta myös pedagogista vastuuta. Toisten opettajien tuki koetaan merkitykselliseksi. (Jokinen, 2012, s. 64) Osa opettajista tuo esille, että SAK-aikaa voisi kohdentaa paremmin toimintavuoden aikana. Aikaa olisi hyvä olla enemmän esimerkiksi vasukeskusteluiden aikaan syksyllä ja keväällä. Kehittämisessä esitetään myös etätöiden mahdollisuutta, jolloin SAK-työskentelyä voisi toteuttaa päiväkodin ulkopuolella.

Osa vastaajista toivoo työhön selkeitä ohjeita. Esille nostetaan esimerkiksi pedagoginen vuosikello, josta voisi seurata mitä tulee milloinkin tehdä. Tällä tarkoitetaan niin oman työn kuin koko työyhteisön toimintatapojen kehittämistä. Pedagoginen vuosikello auttaisi jäsentämään oman ryhmän sekä koko talon toiminnan kannalta etukäteen esitettyjä pedagogisia tavoitteita. SAK-ajan kehittämiseen esitetään myös kokonaisen pedagogisen päivän pitämistä kaksi kertaa vuodessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jotka pohjautuvat varhaiskasvatustalakiin, määrittelevät varhaiskasvatuksen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi, pedagogiikkaa painottavaksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi. Varhaiskasvatuksen opettajilla on kokonaisvastuu päiväkotien lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. (Pakanen, 2019, s. 5) On tärkeää, että varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aikaa tarkastellaan ja tutkitaan, jotta niiden sisältöä saadaan näkyväksi ja sitä kautta ymmärrys lapsiryhmän ulkopuolista aikaa kohtaan lisääntyy. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että SAK-ajan sisältöön vaikuttaa merkittävästi se, miten SAK-aikaa käytännössä toteutetaan. Varhaiskasvatuksen opettajat kokevat SAK-ajan tärkeäksi työvälineeksi tavoitteellisen ja suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen varmistamiseksi. SAK-ajan toiminnot sisältävät erilaisia työskentelytapoja, jotka nousevat lasten tarpeista ja mielenkiinnon kohteista, opettajien omista mieltymyksistä sekä työtä ohjaavista velvoitteista.

10 POHDINTA

Opinnäytetyössä selvitettiin, millaisista toiminnoista varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aika eli suunnittelu-, -arviointi- ja kehittämis aika koostuu. Sisältöä tarkasteltiin varhaiskasvatuksen opettajien näkemysten ja kokemusten kautta. Lisäksi selvitettiin, miten SAK-aika yksikössä toteutuu, minkälainen merkitys SAK-ajalla on sekä miten sen käytänteitä voisi kehittää, jotta se palvelisi tarkoitustaan paremmin. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä olivat: ”Mitä varhaiskasvatuksen opettajat kertovat SAK-ajastaan?”, ”Mitä toimintoja SAK-aika sisältää?” ja ”Miten SAK-ajan käytänteitä voisi kehittää? Työn tavoitteen toteutumisessa onnistuttiin mielestäni hyvin, sillä tutkimus antaa vastauksen tutkimuskysymykseen. Tutkimuksen avulla saatiin tietoa varhaiskasvatuksen opettajien SAK-ajan sisällöstä ja kehittämistarpeista ja näin ollen SAK-ajan sisältö näkyväksi.

Uuden varhaiskasvatustalain myötä on varhaiskasvatuksen opettajien SAK-aikaa lisätty. Tämä on aiheuttanut paljon keskusteluja lisääntyneen ajan puolesta ja vastaan. Kysymys on SAK-ajan sisällön näkymättömyydestä. Tuomalla SAK-ajan sisältöä näkyväksi lisääntyy myös kasvattajien yhteinen ymmärrys sekä sitä kautta arvostus lapsiryhmän ulkopuolista aikaa kohtaan. Tutkimus on täten ajankohtainen ja tarpeeseen tuotettu. Tutkimuksen aiheen valintaan vaikuttivat myös osaltaan omat henkilökohtaiset kokemukseni SAK-ajasta työssäni varhaiskasvatuksen opettajana sekä työelämäyhteyden toive saada SAK-ajan sisältö näkyväksi.

Tulosten mukaan SAK-ajan käytänteet vaikuttavat lapsiryhmän ulkopuolisen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajan sisällölliseen toimintaan. Ajankohta sekä ajan yhtäjaksoinen pituus määrittävät mitä SAK-ajalla pystyy tai kerkeää tekemään. Mikäli aika oli pilkottu lyhyeksi, koettiin se

haasteelliseksi pitkäjänteiselle ja tavoitteelliselle suunnittelulle. SAK-ajan koettiin olevan merkitykseltään tärkeä niin omalle ammatilliselle kehitymiselle kuin varhaiskasvatuksen toiminnan pedagogisuudelle. Tutkimuksen tulokset vahvistavat aikaisempien tutkimusten tuloksia ja tuottavat samalla myös uutta tietoa lapsiryhmän ulkopuolisesta suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisajasta.

Opinnäytetyöprosessi oli alusta alkaen melko selkeä kokonaisuus. Aihe oli itseäni kiinnostava, mikä luonnollisesti vaikutti työn tekemiseen. SAK-aika aiheena on laaja, joten siitä saisi monenlaisia tutkimuksia. Aiheen tarkka rajaaminen osoittautui tärkeäksi. Tutkimuksessa tutkittiin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia SAK-ajasta sekä sen sisältöä. Mielestäni on tärkeää huomioida siihen vaikuttavat käytänteiden, toimintojen, merkityksellisyyden sekä kehittämisen teemat, jotta kokonaisuus on ehjä. Haastavinta opinnäytetyön prosessissa oli aineiston analysointi. On helppo lähteä harhailemaan ja kyseenalaistamaan tekemiään ratkaisuja, mutta tutkimuskysymysten mielessä pitäminen auttoivat eteenpäin. Mietin myös tutkimuksen alussa, että aineistonhankintamenetelmänä olisi käytetty teemahaastattelua, mutta ajan käytön takia koin sähköisen kyselyn olevan parempi. Haastattelun aikana olisi hetkessä voinut tehdä tarkentavia kysymyksiä, mutta toisaalta kyselyn avulla varhaiskasvatuksen opettajat eivät olleet aikaan tai paikkaan sidottuja. Tämä tuntui tärkeältä heikentävässä päiväkodin arjessa.

Opinnäytetyön hyödyllisyyttä arvioitaessa voidaan sen todeta olevan merkityksellinen ja hyödyllinen työelämäyhteydelle, jonka toiveesta tutkimus on tehty. Mielestäni tutkimus on hyödyllinen myös siihen osallistuneille varhaiskasvatuksen opettajille sekä muille kasvattajille, sillä tutkimus tuo SAK-ajan sisällön näkyväksi ja näin ollen vähentää sen ympärillä helposti ”vellovaa” epätietoisuutta. Koen tutkimuksen olevan myös itselleni hyödyllinen, sillä aihe kiinnostaa kokonaisuudessaan ja tutkimuksen avulla oma ammatillisuuteni on kehittynyt ja pystyn hyödyntämään tutkimuksella tuotettua tietoa omassa työssäni. Näen, että opinnäytetyötäni voisi laajentaa jatkotutkimuksella. Tutkimuksessani keskityttiin vain yhteen Pilke päiväkotien yksikköön, joten olisi mielenkiintoista tutkia ja vertailla laajemmin päiväkodeissa työskentelevien varhaiskasvatuksen opettajien SAK-ajan toimintoja sekä yksiköiden erilaisia käytänteitä.

Kuten alussa mainittiin, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista, pedagogiikkaa painottava kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Varhaiskasvatuksen opettajilla on kokonaisvastuu päiväkotien lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. (Pakanen, 2019, s. 5) SAK-aikaa koskevat käytänteet ovat kokeneet ja tulevat varmasti vielä kokemaan uudistuksia, mutta on hyvä muistaa, että SAK-aika on tärkeä osa varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvaa ja varmistaa laadukkaan, suunnitelmallisen ja tavoitteellisen varhaiskasvatuksen kokonaisuuden.

LÄHTEET

Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semmi, R. & Siimes, U. (2016). *Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jokinen, V. (2012). *Lastentarhanopettajan pedagoginen vastuu lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien käsittämänä*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden koulutusohjelma. Varhaiskasvatuksen maisterikoulutus. Tampereen yliopisto. Haettu 5.3.2020 osoitteesta <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22652>

Kupila, P. (2017). Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa Hujala E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 301–311.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005. Haettu 15.3.2020 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272#Pidp446565376>

Lastarit ry. (2018). Lastentarhanopettajan suunnittelu-aika muuttuu SAK-ajaksi. Blogijulkaisu 20.4.2018. Lastarit – Oulun yliopiston varhaiskasvatustutkijoiden ainejärjestö. Haettu 30.1.2020 osoitteesta <https://lastaristry.wordpress.com/2018/04/20/lastentarhanopettajan-suunnittelu-aika-vaihtuu-sak-ajaksi/>

Lemmetyinen, M. (2019). *Varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-aika ja pedagoginen suunnittelu*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden koulutusohjelma. Jyväskylän yliopisto. Haettu 12.2.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201905222707>

Mahkonen, S. (2018). *Vuoden 2018 varhaiskasvatuslaki*. Helsinki: Edita.

OAJ. (2019). *Hyödynnä SAK-työaikasi! Opas varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajan käyttöön sekä selvitys työaikaa koskevien erityismääräysten toteutumisesta*. Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. Haettu 28.1.2020 osoitteesta <https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2019/hyodynnasak-tyoaikasi.pdf>

OAJ. (n.d.). Varhaiskasvatuksen opettajia koskevat työaika määräykset. Opetusalan ammattijärjestö OAJ. Haettu 1.2.2020 osoitteesta <https://www.vol.fi/uploads/2019/01/3818c073-varhaiskasvatuksen-opettajia-koskevat-tyoaikamaarykset.pdf>

OPH. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Opetushallitus. Haettu 5.2.2020 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Pakanen, A. (2019). Varhaiskasvatuksen pedagogiikan vahvistamisen aika on juuri nyt. Julkaisussa *Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu – nyt on pedagogiikan aika!* Lastentarhanopettajaliitto, s. 5. Haettu 31.1.2020 osoitteesta https://www.vol.fi/uploads/2019/01/62b0f739-pedagogiikan-aika-3painos_nayttis3.pdf

Peda. (2017). *Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet*. Peda.net. Haettu 18.3.2020 osoitteesta <https://peda.net/opetusuunnitelma/vasu-2017-pohja/2/2vjov>

Pilke päiväkodit. (n.d.). *Lastentarhanopettajan suunnittelu-aika*. Pilke päiväkotien linjaus suunnittelu-aikaa toteutettaessa.

Pääkkönen, J. (2020). *Varhaiskasvatuksen opettajien SAK-ajan laadullinen sisältö*. Opinnäytetyö. Sosiaalipedagoginen varhais- ja nuorisokasvatus. Lahden ammattikorkeakoulu. Haettu 10.4.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202003173571>

Ranta, S., Tilli, S. & Kettumäki, S. (2019). Lapsiryhmän ulkopuolisen työajan kehitys ja merkitys. Sak-työaikaselvitys: Varhaiskasvatuksen opettajan suunnitteluun, arviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen tarkoitettu työaika. Tutkittua varhaiskasvatuksesta tammikuu 2019. Haettu 1.2.2020 osoitteesta <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.files.wordpress.com/2019/01/varhaiskasvatuksen-opettajan-suunnitteluun-arviointiin-ja-oman-toiminnan-kehitt%C3%A4miseen-tarkoitettu-aika.pdf>

Rintakorpi, K. (2019). Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksen suunnittelun ja kehittämisen välineenä. Julkaisussa *Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu – nyt on pedagogiikan aika!* s. 27. Haettu 31.1.2020 osoitteesta https://www.vol.fi/uploads/2019/01/62b0f739-pedagogiikan-aika-3painos_nayttis3.pdf

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. (2018). *Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Lasten Keskus.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006a). Analyysi ja tulkinta. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 24.3.2020 osoitteesta https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006b). Teemoittelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Haettu 24.3.2020 osoitteesta https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006c). Hyvä tutkimuskäytäntö. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Haettu 24.3.2020 osoitteesta https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1_2.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: tammi.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Haettu 27.1.2020 soitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp447232080>

Varhaista-aikaa. (2018). Pedagoginen vastuu. Blogijulkaisu 29.4.2018. Haettu 17.3.2020 osoitteesta <http://varhaista-aikaa.blogspot.com/2018/04/pedagoginen-vastuu.html>

Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wessman, C. (2018). Varhaiskasvatuslaki nostaa kelpoisuusvaatimuksia. *Lainsäädäntö* 4/2018. Haettu 30.3.2020 osoitteesta <https://www.kuntatyonantajalehti.fi/2018/4/varhaiskasvatuslaki-nostaa-kelpoisuusvaatimuksia>

WEBROPOL-KYSELY

KYSELY

SAK- ajan toteutuminen

- Miten SAK-aika merkitään?
- Miten SAK-ajan ajoitus määritellään?
- Miten SAK-aika toteutuu työssäsi?
- Miten SAK-ajan toteutuminen tukee tarkoitustaan?
- Toteutetaanko SAK-aikaa pätkissä? Millaisissa?
- Käytätkö SAK-aikaa yksin vai myös yhdessä muiden varhaiskasvatuksen opettajien kanssa?

SAK-ajan sisältö

- Mitä suunnittelu, arviointi ja kehittäminen sinulle merkitsevät?
- Minkälainen merkitys lapsiryhmän ulkopuolisella työajalla on?
- Kerro mitä teet SAK-ajalla?
- Miten SAK-aika mielestäsi tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista?
- Mitä ajattelet SAK-ajan sisällön tuomisesta näkyväksi?

SAK-ajan kehittäminen

- Oletko kohdannut joitain ongelmia SAK-aikaan liittyen?
- Miten SAK-ajan käytänteitä voisi kehittää, jotta SAK-aika tukisi paremmin tarkoitustaan?

SAATEKIRJE

Hei varhaiskasvatuksen opettaja,

Teen sosionomi opintojeni (HAMK) opinnäytetyötä SAK-ajan (suunnittelu, arviointi ja kehittäminen) sisällöstä varhaiskasvatuksen opettajien kokemana. Olen kiinnostunut siitä, miten SAK-aika toteutuu, millaisista toiminnoista se koostuu ja minkälaisen merkityksen sen sisältö saa varhaiskasvattajien kokemuksissa. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää SAK-ajan sisältöä ja sen merkitystä sekä sisällön tuomista näkyväksi.

Aineisto kerätään Webropol- kyselyllä, joka on auki viikon 11. Tutkimukseen vastataan anonyymisti. Linkki kyselyyn lähetetään jokaiselle opettajalle sähköpostilla. Aineistoa säilytetään luottamuksellisesti ja se tuhoetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

SAK-työaika

Varhaiskasvatuksen opettajan suunnitteluajasta on käytetty toukokuusta 2018 lähtien nimeä SAK-aika. Lyhenne tulee sanoista suunnittelu, arviointi ja kehittäminen. SAK-aika on 13 % (=n. 5h) opettajan säännöllisestä työajasta, joka on 38 tuntia 50 minuuttia. Aika tulisi käyttää lapsiryhmän ulkopuoliseen varhaiskasvatukseen ja esiopetuksen kasvatustyön suunnitteluun, arviointi- ja kehittämistehtäviin sekä esiopetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen.

Varhaiskasvatustilain korostama suunnittelu, arviointi ja kehittäminen ja esille nousseet ja edelleen nousevat keskustelut SAK-työajan tarpeellisuudesta kertovat siitä, mitä suunnitelmallinen ja pedagoginen toiminta vaativat. Suunnittelu on pedagogisesti laadukkaan toiminnan edellytys ja tärkeä osa opettajan ammatillisuutta. Varhaiskasvatuksen tavoitteellisuuden ja suunnitelmallisuuden merkityksen ymmärrys ja tietoisuus varhaiskasvatuksen opettajan työnkuvasta edellyttävät päiväkodin yhteistä keskustelua sekä ymmärryksen luomista. Saavuttamalla tämän, on SAK-ajan merkityksen avaaminen helpompaa.

Vastaamalla alla oleviin kysymyksiin tuot kokemuksesi kautta ensiarvoisen tärkeää tietoa, jonka avulla varhaiskasvatuksen opettajien SAK-ajan sisältö saadaan opinnäytetyön avulla näkyväksi. Kysymykset on jaettu kolmen eri teeman alle, joita ovat toteutuminen, sisältö ja kehittäminen.

Vastaajat osallistuvat automattisesti kahden (2) elokuvalipun arvontaan. Arvonta suoritetaan viikolla 12.

Vastausiloa!

Ystävällisesti

Jenni